

SWEDISH ENVIRONMENTAL PROTECTION AGENCY

SKRIVELSE

2016-12-15

Ärendenr:

NV-04871-16

Grön infrastruktur, ekosystemtjänster och miljöbalken

Innehåll

INNEHÅLL	1
SAMMANFATTNING	3
1 INLEDNING	8
1.1 Uppdraget	8
1.2 Genomförande	8
1.3 Avgränsningar	8
2 GRÖN INFRASTRUKTUR OCH MILJÖBALKEN	9
2.1 Inledning	9
2.2 Områdesskydd enligt 7 kap. miljöbalken och grön infrastruktur	10
2.2.1 Olika områdesskydd i 7 kap. miljöbalken och grön infrastruktur	10
2.2.2 Områdesskydd där åtgärder föreslås	13
2.3 Samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken och grön infrastruktur	15
3 FÖRSLAG 7 KAP. BIOTOPSKYDDET	16
3.1 Tillägg till i bilaga 1 i områdesskyddsförordningen	16
3.1.1 Jätteträd	17
3.1.2 Myrholmar med kontinuitetsskog	21
3.1.3 Naturligt vattenfall med omgivande mark	24
3.1.4 Källa med omgivande våtmark i skogsmark	28
3.2 Förslag ändringar i bilaga 2 och 3	33
3.2.1 Förslag om tillägg till biotopnamn i bilaga 3	33
3.2.2 Förslag om kompletteringar i bilaga 2 och 3	34
3.3 Ändringar av regler för tillsynsansvar och dispensprövning	36
3.4 Författningsförslag	39
4 FÖRSLAG 12 KAP. 6 § SAMRÅD	46
4.1 Täkter	46
4.1.1 Införande av anmälningsplikt för alla mindre husbehovstätter	47
4.1.2 Konsekvensanalys	53
4.1.3 Betydande miljöpåverkan	55
4.2 Övergångszoner	57
4.3 Författningstexter	58
5 ÅTGÄRDER MED KOPPLING TILL GRÖN INFRASTRUKTUR	61

SWEDISH ENVIRONMENTAL PROTECTION AGENCY

6	SAMTLIGA FÖRFATTNINGSFÖRSLAG	63
7	REFERENSER	72

Sammanfattning

Naturvårdsverket lämnar på regeringens uppdrag förslag på ändringar med koppling till skyddsbestämmelserna i 7 kap. och samrådsparagrafen 12 kap. 6§ i miljöbalken. Vidare förs ett resonemang om hur dessa bestämmelser kan stödja grön infrastruktur och ekosystemtjänster. Arbetet har fokuserats till områden där vi kan lämna konkreta förslag.

Hur skyddsbestämmelserna och samrådsparagrafen i miljöbalken bidrar till grön infrastruktur och bevarande av ekosystemtjänster

Naturrestat, Natura 2000-områden och biotopskyddsområden som beslutas i det enskilda fallet har alla stor betydelse för att skydda större värdefulla områden i landskapet. Vi bedömer dock att den nuvarande lagstiftning som reglerar dessa skyddsinstrument i många avseenden är ändamålsenlig. Vi har därför valt att i första hand föreslå åtgärder som skyddar till ytan mindre värdekärnor och/eller påverkar komponenter nödvändiga för grön infrastruktur. Åtgärderna syftar till att bevara och skapa konnektivitet, det vill säga skapa förbindelser mellan skyddade områden och andra värdekärnor, samt bibehålla spridningsvägar mellan arters livsmiljöer. Här är det generella biotopskyddet ett viktigt instrument. Vi bedömer att det är ett nödvändigt komplement till exempelvis naturrestatbildning för att Sverige ska kunna nå sina mål enligt internationella åtaganden såsom Konventionen för biologisk mångfald och Art- och habitatdirektivet och även de nationella miljökvalitetsmålen.

Arbetet med grön infrastruktur går bland annat ut på att sammanställa var det finns ekologiska kvaliteter i landskapet, uttryckt i värdekärnor och som värdeetrakter. Med de regionala handlingsplaner förväntas underlag komma fram som visar var värdeetrakter ligger i landskapet, samt vilka ekologiska processer som är särskilt viktiga att måna om inom dessa. Handlingsplanerna kan även komma att visa var enskilda naturrestat bäst fungerar som noder i landskapet och som stöd för den omgivande naturen.

Biotopskyddsområden

Biotopskyddsområden är mark- eller vattenområden som på grund av sina särskilda egenskaper är värdefulla livsmiljöer för djur- eller växtarter som är hotade eller av andra skäl särskilt skyddsvärda. Det finns två former av biotopskyddsområden. Den ena är lätt igenkännbara områden av ett visst slag som är generellt skyddade i hela landet. Den andra är områden som Skogsstyrelsen, länsstyrelsen eller en kommun i det enskilda fallet får besluta om att det ska utgöra ett biotopskyddsområde.

Jämfört med den stora potential i arbetet med grön infrastruktur som strandskyddet erbjuder, är biotopskyddsområdenas roll något annorlunda. På grund av sin vanligtvis ringa storlek, mindre än 20 hektar ofta betydligt mindre, kan de sällan ensamma säkra skyddet av större sammanhängande värdefulla områden. Tillsammans med naturreservatsskydd, samt olika frivilliga skydds- och skötselformer, kan de dock bidra till att skapa värdekärnor, vilka ligger så nära varandra att de ur spridningsbiologisk synpunkt fungerar som ett ekologiskt sammanlänkat område. Mindre biotopskyddade områden med höga naturvärden kan också fungera som språngbräddor så kallade klivstenar för olika arter inom spridningskorridorerna.

Samråd som komplement till skydd

Om en verksamhet eller åtgärd som inte omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt andra bestämmelser i miljöbalken kan komma att väsentligt ändra naturmiljön ska enligt 12 kap. 6 § miljöbalken en anmälan för samråd göras hos den myndighet som utövar tillsynen.

För att kunna skapa och bevara den gröna infrastrukturen behövs inte bara formellt skyddade områden, utan även att naturvärden i det som kan kallas vardagslandskapet finns kvar och kan binda samman de skyddade områdena. Samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken är ett viktigt verktyg för att identifiera och bevara sådana värden. Detta eftersom man vid samråden kan fånga upp värdefulla naturmiljöer, strukturer och företeelser i områden som inte är skyddade enligt någon av områdeskyddsformerna i miljöbalken.

Samrådsbestämmelsen utgör därför ett viktigt komplement, och betydelsen av att ta hänsyn till och planera för vidmakthållande av grön infrastruktur behöver uppmärksammas mer vid bedömning av anmälningar för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken.

Naturvårdsverket föreslår följande ändringar

Ändringar i biotopskyddet

Förslag om generellt skydd för biotoper i skogs- och jordbrukslandskapet

Vi föreslår att fyra biotoptyper ska omfattas av generellt skydd förutom de sju som idag finns i bilaga 1 till Förordningen om områdesskydd (FOM). De biotoptyper som föreslås få ett generellt skydd är dels en ny biotop, dels tre som redan finns i någon av bilaga 2 eller 3.

- Jätteträd (ny)
- Myrholme (finns i bilaga 2)
- Naturliga vattenfall med omgivande mark (finns i bilaga 3)
- Källa med omgivande våtmark i skogsmark (finns i bilaga 2)

Det generella skyddet för små biotoper i jordbrukslandskapet har funnits sedan 1994 och har haft en stor betydelse för att bevara ett varierat landskap med naturmiljöer som är viktiga för såväl olika arters överlevnad, som för ekosystemtjänster och grön infrastruktur. Mot bakgrund av detta bedömer vi att ett generellt skydd för vissa utvalda små biotoper skulle kunna ha stor betydelse även i skogslandskapet.

Grova, gamla eller ihåliga träd har en mycket stor betydelse för flora och fauna. Cirka 500 rödlistade arter är beroende av dessa träd.

Myrholmar är ofta restbiotoper och brandrefugier. De är därför generellt viktiga för den biologiska mångfalden i skogslandskapet.

Kvarvarande oreglerade vattenfall är viktiga restbiotoper som en stor andel av de rödlistade arterna är knutna till. De bör skyddas mot exploatering för att upprätthålla en naturlig variation av livsmiljöer samt hydro- och geomorfologiska företeelser i svenska vattendrag.

Källor och källkärr är mycket skyddsvärda naturtyper då de är små och ovanliga med en mycket speciell flora. I stora delar av landet ligger källorna mycket glest.

Det biotoper som är aktuella för ett generellt skydd är utsedda för att skyddet inte anses innebära avsevärt försvårande av pågående markanvändning. Konsekvenserna förväntas därmed inte bli särskilt stora. En konsekvens för markägare skulle kunna vara att behöva ansöka om dispens från skyddet och för exempelvis länsstyrelsen att behandla en sådan ansökan. Ett generellt skydd för en biotop innebär normalt inga negativa konsekvenser för allmänheten.

Förslag om tillägg till biotopnamn i bilaga 3

Vi föreslår att nedan angivna fem vattenanknutna biotoptyper i bilaga 3 kompletteras med tillägget *med omgivande mark* enligt nedan.

- Naturliga vattendrag *med omgivande mark*
- Mynningsområden vid havskust *med omgivande mark*
- Naturliga sjöar och andra vatten som är naturligt fisktomma *med omgivande mark*
- Helt och delvis avsnörda havsvikar *med omgivande mark*
- Grunda havsvikar *med omgivande mark*

Dessa naturliga strandmiljöer har stor betydelse för bevarande av den gröna infrastrukturen i landskapet, samt för de arter som är beroende av miljöerna.

Enda skillnaden för markägare med förslaget blir att ett lite större markområde omfattas. Å andra sidan kan den kompenseras genom ersättning för inskränkningen.

Förslag om kompletteringar i bilaga 2 och 3

Utöver det generella skyddet för de minsta biotoperna bör det också, i likhet med nu gällande föreskrifter, vara möjligt att besluta om skydd för större biotoper i det enskilda fallet. Källor, myrholmar och vattenfall bör således vara kvar i bilaga 2 respektive 3, men med tillägget att de ska vara större än de generellt skyddade biotoperna.

Ändringar av regler för tillsynsansvar och dispensprövning

För att det ska vara möjligt att genomföra Naturvårdsverkets förslag om nya biotopskyddsområden i praktiken, föreslår vi en ändring av tillsynsansvaret. Förslaget innebär att Skogsstyrelsen blir tillsynsmyndighet för de generella biotopskydd som ligger på mark som omfattas av skogsvårdslagen. Skogsstyrelsen bör även vara ansvarig för att pröva dispenser som avser dessa områden.

Ändringar i samrådspargrafen

Täkter

Naturvårdsverket föreslår att alla täkter av naturgrus, berg eller torv för markinnehavarens husbehov ska omfattas av anmälningsplikt C enligt 9 kap. miljöbalken och miljöprövningsförordningen, utan någon nedre gräns. Anmälningsplikt enligt miljöprövningsförordningen skulle bland annat göra det lättare för prövningsmyndigheten att uppmärksamma verksamhetens miljö- och hälsopåverkan vid prövningen. Om förslaget genomförs kan det förväntas leda till bättre lokaliseringar av täkter, inklusive tillståndspliktiga täkter, bland annat genom att hänsyn till naturvärden måste tas. Detta kan i sin tur ha positiva effekter vad gäller ekosystemtjänster och påverkan på klimatet, grundvatten och biologisk mångfald.

Övergångszoner

Övergångszoner har stor betydelse för grön infrastruktur och biologisk mångfald i landskapet och bör uppmärksammas mer. Naturliga övergångszoner är varierade och biologiskt rika områden. De är ofta spridningskorridorer, tillflyktsorter och viktiga livsmiljöer för arter som behöver denna typ av miljöer, men även för arter som är knutna till skogs- respektive jordbruksmark.

Naturvårdsverket menar att åtgärder och verksamheter i övergångszoner vilka väsentligt ändrar naturmiljön bör anmälas för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken i högre utsträckning än vad som görs idag.

Ett annat sätt att öka intresset för att bevara, vårda och skapa övergångszoner skulle kunna vara att föra in möjlighet till ersättning för övergångszoner i ersättningsystemen inom landsbygdsprogrammet.

SWEDISH ENVIRONMENTAL PROTECTION AGENCY

Övriga förslag

Slutligen nämner Naturvårdsverket några tidigare förslag och en utredning av markavvattningsförbudet som åtgärder som skulle kunna stödja grön infrastruktur och ekosystemtjänster.

1 Inledning

1.1 Uppdraget

I tillägget till regleringsbrevet för 2016¹ ges Naturvårdsverket i uppdrag att: i arbetet med grön infrastruktur redovisa hur miljöbalkens bestämmelser i 7 kap. om skydd av områden och i 12 kap. 6 § om anmälan för samråd bidrar till en grön infrastruktur och att viktiga ekosystemtjänster vidmakthålls samt vid behov föreslå åtgärder. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Miljö- och energidepartementet) senast den 30 november 2016.

Tidpunkten för redovisning har i oktober senarelagts 1 månad till 31 december 2016.

1.2 Genomförande

Uppdraget har genomförts av en projektgrupp på Naturvårdsverket. Den har bestått av Marianne Wetterin, Mikael Lindberg, Olof Ekström, Ulrika Gunnesby, Fredrik Granath, Kerstin Bly Joyce och Ulrika Hagbarth. Ett flertal andra kollegor har på ett eller annat sätt bidragit i arbetet. Avstämningar har skett med pågående regeringsuppdrag på Naturvårdsverket om framtagande av regionala handlingsplaner för grön infrastruktur och om värdefulla skogar. Skrivelsens förslag har däremot inte stämts av med externa aktörer.

1.3 Avgränsningar

Arbetet har fokuserats till områden där vi kan lämna färdiga konkreta förslag. Den korta uppdragstiden har inte gett utrymme att ta fram nya underlag förutom i något enstaka fall. Andra förslag på åtgärder som vi ser skulle vara till nytta redovisas i kapitel 5.

¹ Ändring av regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Naturvårdsverket , M2016/01365/S

2 Grön infrastruktur och miljöbal- ken

2.1 Inledning

Grön infrastruktur är EU:s namn för målet att konsolidera och geografiskt sammanlänka områden med höga värden för biologisk mångfald och för leverans av ekosystemtjänster. I denna rapport innefattas därför även ekosystemtjänster i begreppet grön infrastruktur. Det arbetssätt som lett fram till visionen om en grön infrastruktur bygger på rumslig analys och planering av naturvårdsarbetet, i vid bemärkelse – inte bara formellt skydd, baserad på en framväxande landskapsekologisk kunskapsbas med rötter i bland annat genetik, populationsekologi och spridningsbiologi. Arbetet med grön infrastruktur går ut på att sammanställa den rumsliga fördelningen av ekologiska kvaliteter i landskapet uttryckt i värdekärnor, och på en mer övergripande nivå höga tätheter av sådana, definierade som värdeattrakter. Terminologin är ännu rätt instabil inom området, men i grund och botten handlar det om att, i olika skalor och för olika naturtyper, koppla samman mindre områden med höga värden till större sådana. Där detta bedöms vara en för hög ambition, vill man åtminstone se till att djur och växter utan hinder kan sprida sig mellan de värdefulla områdena, värdekärnorna.

Beträffande den senare funktionen används ofta begreppet spridningskorridor, men det bör understrykas att det inte innebär att något smalt, korridorliknande skulle vara tillräckligt. Olika arter har olika kapacitet att sprida sig mellan två för dem lämpliga livsmiljöer. Artspecifika krav kan sätta gränser både för spridningskorridorens minsta bredd och längd. I en mera övergripande landskapsplanering, som inte fokuserar på en enskild hotad art, tillämpas ofta schablonvärden som på goda grunder antas gälla för större grupper av arter.

Ekosystemtjänster är de produkter och tjänster från naturens ekosystem som bidrar till vårt välbefinnande. Det handlar både om vanliga produkter, som spannmål, kaffeböner och träråvara, och om tjänster, såsom att rena vatten, reglera klimat och pollinera växter. De brukar indelas i:

- Försörjande – ger varor/nyttigheter såsom mat, träfiber och bioenergi.
- Reglerande – påverkar eller styr ekosystemens naturliga processer såsom vattenhållande förmåga, rening av luft, pollinering, nedbrytning och biologisk kontroll av skadegörare.
- Stödjande – utgör underliggande förutsättningar för att övriga ekosystemtjänster ska kunna fungera, bland annat fotosyntes, biogeokemiska kretslopp, bildning av jordmån.

- Kulturella – ger upplevelsevärden för exempelvis rekreation och skönhetsupplevelser.

I princip har alla ekosystemtjänster en rumslig komponent som motiverar att arbetet med ekosystemtjänster och arbetet med grön infrastruktur integreras. Exempelvis kräver ekosystemtjänsten pollinering att det finns lämpliga livsmiljöer för pollinatörer i nära anslutning till de odlingar som behöver pollineras. Skogar som utgör bullerskydd, luftrenare, lokalklimatsregulator och daglig rekreation behöver växa i närheten av där folk bor eller arbetar. Skog som sänka för koldioxid fungerar däremot helt oberoende av sådana lägeseffekter.

2.2 Områdesskydd enligt 7 kap. miljöbalken och grön infrastruktur

2.2.1 Olika områdesskydd i 7 kap. miljöbalken och grön infrastruktur

Olika former av områdesskydd enligt 7 kap. miljöbalken är viktiga verktyg för att skapa och bevara grön infrastruktur. Förutom de nedan beskrivna skyddsformerna kan även *Kulturresevat* (7 kap. 9 § miljöbalken) och *Djur och växtskyddsområden* (7 kap. 12 § miljöbalken) ha betydelse för den gröna infrastrukturen. Kulturresevat har till exempel betydelse som länk till kulturella ekosystemtjänster såsom friluftsliv, rekreation och skönhetsupplevelser, men även för att poängtera landskapets historia.

Nationalparker (7 kap. 2 § miljöbalken)

Syftet med att inrätta nationalparker är att bevara ett större sammanhängande område av en viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd eller i väsentligt oförändrat skick. Eftersom nationalparker utgörs av stora områden innehåller de också opåverkad grön infrastruktur.

I arbetet med de regionala handlingsplanerna för grön infrastruktur och skyddade områden bör betydelsen av att binda samman nationalparker med andra värdekärnor och värdestrakter uppmärksammas.

Naturresevat (7 kap. 4 § miljöbalken)

Naturresevat är ett viktigt skyddsinstrument för att skydda den gröna infrastrukturens värdekärnor, eftersom de ofta omfattar en mycket stor sammanlagd areal, och de flesta värdekärnorna i Sverige.

Detta innebär att bildande av nya naturresevat bör göras inte enbart utifrån de platsspecifika värdena utan även utifrån kunskap förmedlad genom handlingsplaner för grön infrastruktur om var:

- Bildande av ett nytt naturresevat ger störst nytta för att bevara **särskilt känsliga** naturområden som är viktiga i den gröna infrastrukturen.

- Bildande av ett nytt naturreservat ger störst nytta för att bevara **särskilt utsatta** noder i den gröna infrastrukturen, och/eller som är utsatta för specifika hot.
- Bildande av ett nytt naturreservat bidrar till att inrätta en konsekvent och **långsiktig förvaltning** av ett naturområde som ligger isolerat i den gröna infrastrukturen.
- Inför reservatsbildning kan grön infrastruktur vara vägledande för att definiera:
 - Vilka platser som är särskilt lämpliga för insatser för att ett funktionellt nätverk av natur ska kunna upprätthållas
 - Vilka föreslagna reservat som bör hanteras först för att man ska nå ett visst mål inom till exempel odlingslandskapet, skogslandskapet
 - Vilka föreslagna naturreservat som är viktigast för att bemöta externa hot i landskapet (till exempel exploateringsstryck, klimatförändring)
 - Vilka föreslagna naturreservat som är viktigast ur ett lokaliseringssperspektiv för att knyta samman ekologiska nätverk
- Inrättande av nya naturreservat bör även göras för att bidra till att av samhället **efterfrågade ekosystemtjänster** tillgodoses.

Natura 2000-områden

Natura 2000-områden är den skyddsform som har störst arealtäckning. Den omfattar alla större markslag. Särskilt viktig är den kanske för marina områden i ekonomisk zon eftersom det är den enda skyddsform som är tillämplig där. Syftet med Natura 2000-områden är fastslaget i internationell lagstiftning. Det är att alla områden ska bidra till att vissa utpekade arter och naturtyper uppnår gynnsam bevarandestatus. De flesta Natura 2000-områden utgör viktiga värdekärnor för biologisk mångfald. De har också ett starkt skydd i svensk lagstiftning i och med att alla åtgärder som kan påverka naturmiljön i ett område på ett betydande sätt är tillståndspliktiga. Alla Natura 2000-områden är dessutom riksintresse för naturvård enligt 4 kap. miljöbalken.

Utpekande av Natura 2000-områden sker i princip med utgångspunkt från vetenskapliga principer för att nå målen om gynnsam bevarandestatus för naturtyper och arter. Det innebär att de viktigaste värdekärnorna ska skyddas, och det ska vara ett tillräckligt antal och med en lämplig fördelning av övriga naturtyper och arter. Eftersom de bästa områdena skulle pekas ut innebär det att många av dem samtidigt omfattas av andra områdesskydd såsom, nationalparker, naturreservat och biotopskyddsområden. I synnerhet limniska och marina områden, samt odlingslandskapets objekt, saknar dock ofta kompletterande skyddsformer.

Eftersom Sveriges bidrag till nätverket har bedömts som tillfyllest för de allra flesta arter och naturtyper är det för närvarande inte troligt att Sverige kommer att få särskilt många uppdrag från EU-kommissionen om att peka ut nya områden.

Kopplingen mellan förvaltning av områdesskydd enligt 7 kap. miljöbalken och grön infrastruktur

Även förvaltningen av skyddade områden kan stödja grön infrastruktur. Exempelvis kan förvaltningsinsatser tydliggöras och prioriteras i de fall ett skyddat och därmed förvaltad område är beläget så att det tydligt ger stöd för den biologiska mångfalden i en värdestrakt.

Regionala handlingsplaner kommer även att kunna utgöra grund för att revidera skötselplaner till förmån för en mer landskapsanpassad förvaltning.

Överväganden

Enskilda naturreservat, Natura 2000-områden och biotopskyddsområden har alla stor betydelse för att skydda större värdekärnor i landskapet. Vi bedömer dock att den nuvarande lagstiftning som reglerar dessa skyddsinstrument i många avseenden är ändamålsenlig. Vi har därför valt att i detta arbete föreslå åtgärder som skyddar mindre värdekärnor samt påverkar de komponenter av den gröna infrastrukturen som är nödvändiga för att bevara och skapa konnektivitet, det vill säga förbindelser mellan skyddade områden och andra värdekärnor, samt bibehålla spridningsvägar mellan arters livsmiljöer. Här är det generella biotopskyddet ett viktigt instrument som vi bedömer som nödvändigt komplement till exempelvis naturreservatsbildning för att Sverige ska kunna nå sina mål enligt internationella åtaganden såsom Konventionen för biologisk mångfald och Art- och habitatdirektivet och de nationella miljökvalitetsmålen.

I arbetet med att ta fram handlingsplaner för grön infrastruktur förväntas underlag komma fram som visar var värdestrakter ligger i landskapet, samt vilka ekologiska processer som är särskilt viktiga att måna om inom dessa, att tas fram. Handlingsplanerna kommer även att visa var enskilda naturreservat bäst fungerar som noder i landskapet som stöd för den omgivande naturen.

2.2.2 Områdesskydd där åtgärder föreslås

Biotopskyddsområden

Biotopskyddsområden ska enligt 7 kap. 11 § miljöbalken utgöras av små mark- eller vattenområden som på grund av sina särskilda egenskaper är värdefulla livsmiljöer för djur- eller växtarter som är hotade eller av andra skäl särskilt skyddsvärda. Det finns två former av biotopskyddsområden. Den ena är lätt igenkännbara områden av ett visst slag som är generellt skyddade i hela landet. Den andra är områden som Skogsstyrelsen, länsstyrelsen eller en kommun i det enskilda fallet får besluta ska utgöra ett biotopskyddsområde.

Biotopskyddsområden som beslutas i det enskilda fallet

Skogsstyrelsen får enligt 6 § och bilaga 2 till förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. (FOM) i det enskilda fallet besluta om skydd för 19 biotop typer med värdefull skog som biotopskyddsområden.

Länsstyrelsen får enligt 7 § och bilaga 3 till FOM i det enskilda fallet besluta om skydd för 16 biotop typer i annan mark än skogsmark.

Kommuner får enligt 7 a § och bilaga 2 och 3 till FOM i det enskilda fallet besluta om skydd för samtliga de biotop typer som Skogsstyrelsen respektive länsstyrelsen får skydda.

Jämfört med den stora potential i arbetet med grön infrastruktur som strandskyddet erbjuder, är biotopskyddsområdenas roll något annorlunda. På grund av sin vanligtvis ringa storlek, mindre än 20 hektar ofta betydligt mindre, kan de sällan ensamma säkra skyddet av större sammanhängande värdefulla områden. Tillsammans med naturreservatsskydd av större värdefulla områden, samt olika frivilliga skydds- och skötselformer, kan de dock bidra till att skapa länkade noder av värdekärnor vilka ligger så nära varandra att de ur spridningsbiologisk synpunkt fungerar som ett ekologiskt sammanlänkat område. Mindre biotopskyddade områden med höga naturvärden kan också fungera som språngbrädor så kallade klivstenar för olika arter inom spridningskorridorer.

Nätverk av värdetrakter och värdeområden som har formellt skydd är viktiga för en fungerande grön infrastruktur, för att bevara biologisk mångfald och viktiga ekosystemtjänster.

Biotopskyddsområden som är generellt skyddade

Det finns sju biotop typer som är generellt skyddade i hela landet enligt 5 § och bilaga 1 till FOM. Dessa är:

1. Allé
2. Källa med omgivande våtmark i jordbruksmark
3. Odlingsröse i jordbruksmark

4. Pilevall
5. Småvatten och våtmark i jordbruksmark
6. Stenmur i jordbruksmark
7. Åkerholme

De sju generellt skyddade biotyperna ska alla utom alléer ligga i jordbruksmark. Alléer kan även vara skyddade i till exempel bebyggda miljöer.

En del av dessa biotyper, exempelvis småvatten och våtmarker, kan ha mycket höga värden i sig själva. De har dock framför allt en viktig funktion genom att skapa biologiskt värdefulla mosaikbiotoper, tillflyktsorter och spridningskorridorer tillsammans med den typ av jordbruksmark som med dagens brukningssätt oftast har mycket låga biologiska mångfaldsvärden, nämligen åkrar, trädesmark och kulturbetesmark. Det på så vis skapade mosaikjordbrukslandskapet kan, om det uppnår tillräcklig kvalitet, antingen i sig utgöra en värdekärna eller fungera som en spridningskorridor mellan både värdefullare mosaikjordbrukslandskap och områden med värdefulla ängs- och betesmarker. Biotyperna allé och pilevall kan även som enskilda objekt ha ett värde som spridningskorridorer för vissa trädanknutna arter, på samma sätt som bäckar och diken kan ha det för vattenanknutna arter.

En rik närvaro av små biotoper i jordbrukslandskapet kan ha stor betydelse för flera ekosystemtjänster. Pollinatörer kan ha övervintrings-, skydds- och födoplatser i småbiotoperna. Biologisk skadedjursbekämpning gynnas till exempel genom att jordlöpare och nyckelpigor får bättre tillgång till boplatser, skydd och föda. Såväl fältvilt som annat jaktbart vilt kan ha stor nytta av småbiotoper för skydd och för kompletterande bete. Även om smaken kan variera torde närvaron av småbiotoper förhöja de estetiska och rekreationsmässiga värdena av jordbrukslandskapet, och därmed leverera kulturella ekosystemtjänster såsom friluftsliv, till flertalet människor.

Det generella skyddet för små biotoper i jordbrukslandskapet infördes 1994 och har haft stor betydelse för att bevara dessa viktiga naturmiljöer för olika arter, ekosystemtjänster och grön infrastruktur. Erfarenheten av skyddets betydelse, och hanteringen av ansökningar om dispens från skyddet, gör att vi kan se att ett generellt skydd för vissa utvalda små biotoper även skulle kunna ha stor betydelse i skogslandskapet.

2.3 Samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken och grön infrastruktur

Om en verksamhet eller åtgärd som inte omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt andra bestämmelser i miljöbalken kan komma att väsentligt ändra naturmiljön ska enligt 12 kap. 6 § miljöbalken en anmälan för samråd göras hos den myndighet som utövar tillsynen.

För att kunna skapa och bevara den gröna infrastrukturen behövs inte bara formellt skyddade områden, utan även att naturmiljöer i det som kan kallas vardagslandskapet finns kvar och kan binda samman de skyddade områdena. Samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken är ett viktigt verktyg för att identifiera och bevara sådana värden. Detta eftersom man vid samråden kan fånga upp värdefulla naturmiljöer, strukturer och företeelser i områden som inte är skyddade enligt någon av områdeskyddsformerna i miljöbalken. Samrådsbestämmelsen utgör därför ett viktigt komplement, och betydelsen av att ta hänsyn till och planera för vidmakthållande av grön infrastruktur behöver uppmärksammas mer vid bedömning av anmälningar för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken.

En viktig koppling mellan samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken och arbetet med grön infrastruktur är den kunskapsbas som planeringen för att skapa och bevara grön infrastruktur innebär för att hantera och förbereda prioriteringar så att beslut om markanvändning fattas med hänsyn till landskapets ekologi. Arbetet med grön infrastruktur kan bidra till att medvetandegöra samhället om var i landet/länet det är mest prioriterat att skydda, vårda och ta hänsyn till en viss naturtyp. Denna kunskap kan underlätta ställningstaganden vid samråd om åtgärder som kan innebära att den naturtypen eller de ekosystemtjänster den genererar riskerar att påverkas negativt.

Naturvårdsverkets handbok respektive allmänna råd om samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken kan vid revidering komma att kompletteras med den ökade kunskapen om betydelsen av att vid bedömning av samrådsanmälningar även ta hänsyn till den gröna infrastrukturen.

3 Förslag 7 kap. Biotopskyddet

Enligt 7 kap 11 § miljöbalken får regeringen meddela särskilda föreskrifter för skydd av små mark- eller vattenområden, så kallade biotopskyddsområden. Föreskrifterna för biotopskyddsområden finns i förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. (FOM). Till förordningen finns tre bilagor i vilka de biotopstyper som kan utgöra biotopskyddsområden är listade.

Biotopskyddsområden kan vara generellt skyddade, det vill säga direkt utpekade i författning. Alla biotoper som stämmer in på någon av beskrivningarna av de sju biotopstyperna i bilaga 1 till FOM omfattas av generellt biotopskydd enligt 7 kap. 11 § första stycket 1 miljöbalken. De 19 respektive 16 biotopstyper som är listade i bilaga 2 respektive 3 kan skyddas som biotopskyddsområden i det enskilda fallet med stöd av 7 kap. 11 § första stycket 2 miljöbalken. Detta kan göras av Skogsstyrelsen (bilaga 2), länsstyrelsen (bilaga 3) eller en kommun (både bilaga 2 och 3).

Det generella skyddet för små biotoper i jordbrukslandskapet har funnits sedan 1994 och har haft en stor betydelse för att bevara ett varierat landskap med naturmiljöer som är viktiga för olika arters fortlevnad, ekosystemtjänster och grön infrastruktur. Mot bakgrund av detta bedömer vi att generellt skydd för fler små biotoper bör ge positiva effekter för såväl den biologiska mångfalden som ekosystemtjänster och grön infrastruktur.

3.1 Tillägg till i bilaga 1 i områdesskyddsförordningen

Förslag om generellt skydd för biotoper i skogs- och jordbrukslandskapet

Vi föreslår att fyra biotopstyper ska omfattas av generellt skydd förutom de sju som idag finns i bilaga 1 till FOM. De biotoper som föreslås få ett generellt skydd är dels en ny biotop och dels tre som redan finns i bilaga 2 eller 3.

- Jätteträd (ny)
- Myrholme (finns i bilaga 2)
- Naturliga vattenfall med omgivande mark (finns i bilaga 3)
- Källa med omgivande våtmark i skogsmark (finns i bilaga 2)

Erfarenheten av det generella biotopskyddets betydelse i jordbrukslandskapet, samt hanteringen av ansökningar om dispens från skyddet, gör att vi bedömer att ett

generellt skydd för vissa utvalda små biotoper även skulle kunna ha stor betydelse i skogslandskapet.

Vi föreslår därför att källor med omgivande våtmarker samt myrholmar ska kunna omfattas av generellt skydd i skogslandskapet, samt att naturliga vattenfall och jätteträd ska kunna omfattas av generellt skydd i alla markslag. Källa med omgivande våtmark omfattas redan av generellt skydd i jordbruksmark.

Nedan beskrivs de biotoper som vi föreslår ska få generellt skydd. Konsekvenser beskrivs för respektive förslag till biotop.

3.1.1 Jätteträd

Förslag

Jätteträd enligt nedan angivna definition förs in i bilaga 1 och får därmed generellt skydd.

Definition i bilaga 1

Jätteträd

Ett levande, döende eller dött stående löv- eller barrträd som är grövre än en meter i diameter på det smalaste stället under brösthöjd. Skyddet omfattar även den markyta som motsvarar trädkronans lodprojektion.

Ansvarig myndighet

Länsstyrelsen bör vara ansvarig myndighet för dispensansökningar och vårdåtgärder i mark som inte omfattas av skogsvårdslagens bestämmelser.

Skogsstyrelsen bör vara ansvarig myndighet för dispensansökningar och vårdåtgärder i skogsmark.

Skäl för förslaget

- Både levande och döda jätteträd hyser en mycket artrik flora och fauna, lavar, mossor, svampar, skalbaggar, steklar, fladdermöss, fåglar med mera. Somliga arter är knutna till levande träd, andra till döda träd eller stamdelar.
- Skogsbruket har medfört en drastisk minskning av antalet jätteträd och döda träd i hela landet. De jätteträd som sparats finns ofta i hagmarker och i parker och liknande miljöer. Bristen på döda träd är särskilt stor.
- Den helt dominerande delen av dessa träd hör till naturtypen ädellövskog. Denna naturtyp är kraftigt påverkad i hela Europa och innehåller därför en mycket stor andel av Sveriges och Europas hotade arter.
- Jätteträd förekommer mycket spritt i landskapet, i skogar, bryn, beteshagar och parkmiljöer. Naturreservatsbildning kan därför bara fånga upp en

mindre andel av dessa träd. Ett biotopskydd skulle utgöra ett viktigt komplement till naturreservatsbildning.

- Det enda skydd enligt miljöbalken som är tillämpligt är naturminne, en skyddsform som används mycket lite idag. Biotopskyddet för alléer omfattar också en andel av dessa träd.
- Jätteträd är mycket lätt igenkännliga.
- Kriterierna för att fastighetsägaren ska kunna få ersättning handlar om att pågående markanvändning avsevärt ska ha försvårats för att rätt till ersättning ska inträda. När det gäller generellt utpekade biotopskyddsområden kan rätt till ersättning uppstå först vid en nekad dispens, eller om en dispens förenas med särskilda villkor. Troligtvis kommer situationer med krav på ersättning på grund av avsevärt försvårande av pågående markanvändning att uppkomma mycket sällan.

Motivering av skydd för biotopen

Grova, gamla eller ihåliga träd har en mycket stor betydelse för fauna och flora. Cirka 500 rödlistade arter är beroende av grova, gamla och ihåliga träd²

Förekomsten av sådana träd är i många fall avgörande för många rödlistade arters fortlevnad. Rent generellt kan man säga att ju äldre ett träd blir desto artrikare blir det. Med tiden får ett träd en mängd olika miljöer, till exempel grov bark, solexponerad ved och håligheter som utgör grunden för trädens stora biologiska mångfald. Olika organismgrupper har olika trädslagspreferens och antalet rödlistade arter beroende av ett visst trädslag varierar. Flest, mer än 500 hotade arter, är knutna till gamla ekar. Ek har i synnerhet med avseende på lav- och vedsvampflora samt skalbaggsfauna en anmärkningsvärd artrikedom. Gamla, grova och hamlade askar utgör intressanta miljöer för lavar. Grova lindar och bokar utgör en viktig livsmiljö för många sällsynta skalbaggar. Jätteträd är inte skyddade i lag med undantag för dem som ingår i alléer eller är naturminnen.

Sverige har ett av Europas största bestånd av jätteträd och har därför enligt åtgärdsprogrammet för särskilt skyddsvärda träd ett särskilt ansvar för att bevara dessa träd. Det svenska jätteträdsbeståndet minskar kontinuerligt samtidigt som nyrekryteringen är långsam eller saknas helt. Att bevara så många som möjligt av dessa träd och att gynna nyrekrytering har därför hög prioritet.

Jätteträd inom bebyggd miljö kan ha mycket stor betydelse för den biologiska mångfalden och för den gröna infrastrukturen. De kan också ha ett socialt värde för

² Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet, NV 2004

människors välbefinnande i sina närmiljöer, samt för den kulturella ekosystemtjänsten friluftsliv inom grön infrastruktur.

Arbetet med att bevara och vårda särskilt skyddsvärda träd utgör ett viktigt bidrag till att uppnå miljö kvalitetsmålen *Ett rikt växt- och djurliv*, *Ett rikt odlingslandskap*, *God bebyggd miljö* och *Levande skogar*.

Länsstyrelsen kan komma att få fler ansökningar om dispens från biotopskyddsbestämmelserna att handlägga om jätteträd blir generellt skyddade, men mot bakgrund av ovanstående redogörelse för jätteträds höga skyddsvärden bedömer vi att behovet av skydd väger tyngst. Även om antalet dispensansökningar kan komma att öka så kommer troligen inte länsstyrelsernas totala ärendemängd att öka eftersom jätteträd redan idag omfattas av krav på en anmälan för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken vid åtgärder som väsentligt kan ändra naturmiljön. Se vidare under Konsekvenser.

Biotopen jätteträd kommer inte att få omedelbart genomslag inom detaljplanlagda områden p.g.a. 8 a § FOM. Enligt denna bestämmelse får den nya biotopen inte hindra att redan beslutade detaljplaner och områdesbestämmelser genomförs. Undantaget i 8 a § för biotopskyddets tillämpning omfattar alla detaljplaner och områdesskydd som har antagits innan jätteträden blir ett generellt biotopskydd. Därutöver finns i 8 § FOM ytterligare ett undantag, enligt vilket biotopskyddet inte gäller mark- och vattenområden i omedelbar anslutning till bebyggelse. Undantaget innebär att åtgärder som är nödvändiga med hänsyn till pågående verksamhet i anslutning till befintliga byggnader eller för byggnadernas funktion, eller för att förhindra skada, får vidtas. Naturvårdsverket bedömer att dessa undantag, som båda kommer att vara tillämpliga på biotopen jätteträd, säkerställer att förslaget inte får orimliga effekter.

Beskrivning

Ett levande eller dött stående träd som är grövre än en meter i diameter på det smalaste stället under brösthöjd.

Kunskapsläge

Kunskapen om värdet av jätteträd är mycket god till följd av inventeringsverksamhet och forskning som visar på att många rödlistade arter är beroende av dessa. En övervägande del av dessa träd kan antas ha värden för rödlistade arter.

Antal och areal

Totalt cirka 120 000 jätteträd är registrerade i Trädportalen (SLU). Cirka 80 000 av dessa är ekar. De elva mest rapporterade släktena är i fallande ordning; ek, ask, bok, lind, alm, lönn, hästkastanj, pil, poppel, sälg, tall. Mycket arbete har lagts ner

på inventering för Trädportalen så den bör ge en relativt god bild både av aktuell förekomst och geografisk fördelning.

Geografisk omfattning

Biotopen är vanligare längre söderut. Eftersom mer än hälften av jätteträden är ekar, så är biotopen mycket mer ovanlig norr om ekens utbredningsområde. Med hjälp av Trädportalen bör kartmaterial kunna tas fram, med exakt position för varje träd.

Anspråksnivå

Avverkning av levande och döda träd är åtgärder som typiskt sett kan skada biotopen.

Konsekvenser

Jätteträd förekommer mycket spritt i landskapet men med högre täthet i exempelvis parkartade miljöer, skogsbryn samt ekhagar och andra hagar med ädellövträd. Träd som vuxit upp i tät skog når normalt inte så stor diameter. De jätteträd som finns i det öppna landskapet brukar vara uppskattade inslag som normalt inte ses som produktionsskog. En tänkbar situation då en markägare kan vilja avverka är när en igenvuxen före detta ekhage som genom igenväxning övergått till skog ska avverkas. I dessa fall kan det bli fråga om dispensansökningar. Naturvårdsverket bedömer att det ändå kommer att bli sällsynt. Länsstyrelserna kan komma att få fler dispensansökningar vid markexploatering i detaljplanelagda områden.

Enligt Naturvårdsverkets webbaserade vägledning om samråd ska dock åtgärder på särskilt skyddsvärda träd som väsentligt kan skada naturmiljön anmälas till länsstyrelsen för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken. Jätteträden är en av de tre grupper av träd som definieras som särskilt skyddsvärda enligt åtgärdsprogrammen för särskilt skyddsvärda träd. Förslaget om generellt biotopskydd för jätteträd medför att det kommer att behövas en ansökan om dispens istället för en anmälan om samråd vid åtgärder som kan skada naturmiljön. Ärendemängden avseende jätteträd kommer därför troligen inte att öka, men att något ändra karaktär. Jätteträden kommer att regleras av bestämmelserna om biotopskydd i 7 kap. miljöbalken istället för av bestämmelserna om samråd i 12 kap. 6 § miljöbalken.

Fastighetsägaren kommer att ha möjlighet att söka dispens för åtgärder som denne vill utföra och som kan skada naturmiljön. Om dispens nekats eller förenas med särskilda villkor kan fastighetsägaren söka ersättning i samband med det beslutet (31 kap. 4 § första stycket 3 miljöbalken). Kriterierna för att kunna få ersättning handlar om att pågående markanvändning avsevärt ska ha försvårats för att rätt till ersättning ska inträda. Normalt bör inskränkningar i pågående markanvändning till

följd av skyddet för denna biotop kunna tålas utan ersättning. Prövningsmyndigheten har rätt att ta ut en avgift för att bedöma dispensansökningar.

Träd som vuxit solbelyst bör hållas fria från igenväxningsträd. Hamlade jätteträd bör hamlas. På landskapsnivå är det viktigt att träd av olika arter sparas så att nya jätteträd tillkommer. I detta sammanhang är miljöersättningarnas utformning mycket viktig, liksom den rådgivning som bedrivs inom jordbruk och skogsbruk.

3.1.2 Myrholmar med kontinuitetsskog

Inledning

Myrholme är en biotoptyp som för närvarande ingår i bilaga 2 till FOM. Det innebär att Skogsstyrelsen och kommuner har möjlighet att skydda sådana områden som biotopskyddsområde i det enskilda fallet (6 § och 7 a § FOM). Vi anser att de minsta myrholmarna bör omfattas av ett generellt skydd.

Förslag

Myrholme enligt nedan angivna definition förs in i bilaga 1 till FOM och får därmed ett generellt skydd. Myrholmar som har en areal som är större än 0,5 hektar bör fortfarande vara kvar i bilaga 2 och kunna skyddas i varje enskilt fall.

Definition i bilaga 1

Myrholme

En holme av fast mark med kontinuitetsskog och en areal av högst 0,5 hektar som helt omges av myrmark. Skogen har uppkommit genom naturlig föryngring och ingen eller obetydlig avverkning har skett under de senaste 30 åren, eller så har holmen varit kontinuerligt trädbevuxen i flera trädgenerationer.

Ansvarig myndighet

Skogsstyrelsen bör vara ansvarig myndighet för dispensansökningar och vårdåtgärder.

Skäl för förslaget

- Naturvårdsverket föreslog 1992 i redovisningen av ett regeringsuppdrag om biotopskydd att myrholmar skulle få ett generellt skydd genom att föras in i bilaga 1 till FOM. Biotopen fördes istället in i bilaga 2 för beslut i det enskilda fallet. Åkerholmar om högst 0,5 hektar fördes in i bilaga 1. Det finns fortfarande skäl för att myrholmar bör omfattas av generellt skydd.
- Små myrholmar utgör restbiotoper i produktionslandskapet och hyser ofta skog med lång kontinuitet, vilket har stor betydelse för arter som är beroende av gamla träd och ostörda ekosystem. Eftersom sådana arter har svårt att fortleva i rationellt brukad skog är det viktigt att träden inte avverkas el-

ler skadas, till exempel på grund av att avverkningsanmälningar inte stoppas eller husbehovshuggningar inte anmäls.

- Små myrholmar är lätta att känna igen och uppfyller därmed kriteriet att biotopen ska vara lätt att identifiera för fastighetsägaren, vilket är en av förutsättningarna för att generellt skydd ska vara lämpligt.
- Troligtvis kommer situationer med krav på ersättning på grund av avsevärt försvårande av pågående markanvändning uppkomma relativt sällan eftersom myrholmarna är små och trädbeståndet ofta är glest och normalt inte betingar något högt ekonomiskt värde ur skogsproduktionsperspektiv.

Motivering av skydd för biotopen

Myrholmar utgör ofta restbiotoper i produktionslandskapet. Skogen har ofta lång kontinuitet och har sällan brukats nämnvärt. Myrholmar är ofta även brandrefugier. De är därför generellt viktiga för den biologiska mångfalden i skogslandskapet, samt särskilt som livsmiljö för hotade och andra sällsynta arter som inte kan fortleva i rationellt brukad skog.

Skydd för biotopen bidrar till att uppfylla miljökvalitetsmålet *Myllrande våtmarker, Levande skogar* samt *Ett rikt växt- och djurliv*.

Beskrivning

Myrholmar utgörs av öar av fastmark belägna i ett myrlandskap. Vegetationen kan skifta beroende på ståndortsförhållandena. Både impediment och produktiv skogsmark förekommer, liksom urskogsartade barrskogsbestånd.

Kunskapsläge

Kunskapen om värdet av kvarvarande biotoper av brandrefugium- och/eller urskogskaraktär är gott till följd av inventeringsverksamhet och forskning som visar på att många rödlistade arter är beroende av sådana förhållanden. En övervägande del av myrholmarna kan antas ha sådana värden.

Antal och areal

Myrholmar av varierande storlek från mycket små till tiotals hektar stora, förekommer på de flesta svenska myrar. Särskilt vanliga är myrholmar i myrkomplex. Den andel av myrholmarna vars storlek är mindre än 0,5 hektar är svår att uppskatta. Troligen rör det sig om fem till tio myrholmar inom varje större myrkomplex.

Geografisk omfattning

Biotopskydd för myrholmar enligt definitionen bör omfatta hela landet.

Anspråksnivå

Exempel på åtgärder som kan skada naturmiljön i biotopen är avverkning, gallring, gödsling, kalkning och körning med fordon. Vegetationen bör lämnas för fri utveckling. Vårdbehov föreligger normalt inte.

Konsekvenser

En av förutsättningarna för att en biototyp ska kunna omfattas av generell skydd är att skyddet normalt inte ska innebära inskränkningar i pågående markanvändning, och därmed inte medföra några särskilda konsekvenser för berörda fastighetsägare. Det ska således normalt inte uppkomma ersättningsanspråk.

I nuläget har fastighetsägare rätt till ersättning om bildande av ett biotopskyddsområde i det enskilda fallet innebär att pågående markanvändning inom berörd del av en fastighet avsevärt försvåras (31 kap. 4 § första stycket 4 miljöbalken). Om vissa myrholmar även regleras i bilaga 1 kommer ingen ersättning att utgå i samband med att naturtypen får ett generellt skydd, även om alla myrholmar som passar in på beskrivningen då direkt blir biotopskyddsområden.

Fastighetsägaren kommer dock att ha möjlighet att söka dispens för åtgärder som denne vill utföra och som kan skada naturmiljön. Om dispens nekats eller förenas med särskilda villkor kan fastighetsägaren söka ersättning i samband med det beslutet istället (31 kap. 4 § första stycket 3 miljöbalken). Kriterierna för att kunna få ersättning är desamma för fastighetsägaren oavsett om biotopskyddsområdet är generellt eller har beslutats i det enskilda fallet. Det handlar om att pågående markanvändning inom berörd del av en fastighet avsevärt ska ha försvårats för att rätt till ersättning ska inträda. Prövningen av ersättning sker bara vid olika tillfällen i processen beroende på vilken typ av biotopskyddsområde det rör sig om. Vid utpekande av ett biotopskyddsområde i det enskilda fallet kan rätt till ersättning uppstå när biotopskyddsområdet bildas. När det gäller generellt utpekade biotopskyddsområden kan rätt till ersättning uppstå först vid en nekad dispens, eller om en dispens förenas med särskilda villkor.

Generellt skydd för myrholmar som är högst 0,5 hektar bör medföra ersättningssituationer i endast begränsad omfattning eftersom produktiv skogsmark sällan berörs. Normalt bör inskränkningar i pågående markanvändning till följd av skyddet för denna biotop kunna tålas utan ersättning.

Skogsstyrelsen föreslås bli ansvarig myndighet för dispensansökningar och vårdåtgärder. Det kan medföra en något ökad ärendemängd med avseende på dispensansökningar. Ökningen bedöms dock bli marginell och kompenseras till viss del av att behovet av att besluta om skydd för små myrholmar i det enskilda fallet bedöms minska. Prövningsmyndigheten har rätt att ta ut en avgift för att handlägga dispensansökningar.

Ett generellt skydd för en biotop innebär normalt inga negativa konsekvenser för allmänheten. Positiva konsekvenser kan vara ett större inslag av naturliga biotoper.

3.1.3 Naturligt vattenfall med omgivande mark

Inledning

Naturligt vattenfall med omgivande mark är en biotoptyp som för närvarande ingår i bilaga 3 till FOM. Det innebär att länsstyrelsen och kommunen har möjlighet att skydda sådana områden som biotopskyddsområde i det enskilda fallet (7 § och 7 a § FOM). Vi anser att de minsta naturliga vattenfallen bör omfattas av ett generellt skydd.

Förslag

Naturligt vattenfall med omgivande mark enligt nedan angivna definition förs in i bilaga 1 och får därmed ett generellt skydd. Naturliga vattenfall med omgivande mark som har en areal som är större än 0,5 hektar bör fortfarande vara kvar i bilaga 3 och kunna skyddas i varje enskilt fall.

Definition i bilaga 1

Naturligt vattenfall med omgivande mark

Del av ett vattendrag med mer eller mindre fritt fallande vatten med en fallhöjd av minst tre meter, en lutning av minst 1:2 och en bredd av högst 50 meter. Vattendraget är vattenförande året runt. Vattenfallet är inte reglerat och omfattas inte av tillstånd för vattenverksamhet. I biotopen ingår förutom vattenfallet även vattendraget 10 meter uppströms vattenfallets krön och 50 meter nedströms vattenfallets fot, samt omgivande fastmark till och med 10 meter från medelvattenlinjen. Hela biotopen har en areal av högst 0,5 hektar.

Ansvarig myndighet

Länsstyrelsen bör vara ansvarig myndighet för dispensansökningar och vårdåtgärder i mark som inte omfattas av skogsvårdslagens bestämmelser.

Skogsstyrelsen bör vara ansvarig myndighet för dispensansökningar och vårdåtgärder i skogsmark.

Skäl för förslaget

- Naturvårdsverket föreslog 2002 i redovisningen av ett regeringsuppdrag om att föreslå biotopskydd för vattenanknutna biotoper att naturliga vattenfall med omgivande mark skulle få ett generellt skydd genom att föras in i bilaga 1 till FOM. Biotopen fördes istället 2008 in i bilaga 3 för beslut i det enskilda fallet.

- Kvarvarande vattenfall i för övrigt reglerade vatten utgör viktiga restbiotoper. Den höga luftfuktigheten i anslutning till vattenfallet möjliggör en rik tillgång på fuktighetskrävande arter som mossor och ormbunkar. Det vinteröppna vattnet ger möjlighet för födosök för vissa fågelarter samt till exempel utter. Vattenfallens närmiljö kan utgöra fröbank för nedströms regelbundet översvämmade områden.
- Naturliga vattenfall är lätta att känna igen och uppfyller därmed kriteriet att biotopen ska vara lätt att identifiera för fastighetsägaren, vilket är en av förutsättningarna för att generellt skydd ska vara lämpligt.
- De naturliga vattenfallen är få och normalt små. Genomsnittsarealen är mindre än ett hektar.
- Troligtvis kommer situationer med krav på ersättning på grund av avsevärt försvarande av pågående markanvändning uppkomma relativt sällan eftersom produktiv skogsmark sällan berörs.

Motivering av skydd för biotopen

De flesta vattendrag i Sverige är reglerade. Korta vattendragssträckor med stora fallhöjder har under århundraden haft störst potential för vattenkraftsändamål vilket gör att vattenfall torde vara en av de biotyper i vattendrag som, relativt sett, minskat mest i utbredning. Hela vattensystem med naturliga flöden och regelbundet förekommande vattenfall finns endast i de fyra nationalälvarna.

Kvarvarande vattenfall är viktiga restbiotoper som en stor andel av de rödlistade arterna är knutna till och bör skyddas mot exploatering för att upprätthålla en naturlig variation av livsmiljöer samt hydro- och geomorfologiska företeelser i svenska vattendrag.

Biotopen är tämligen lätt att definiera och avgränsa. Antalet objekt över landet är begränsat och den geografiska kunskapen om större objekt är relativt god. Mindre objekt är lätta att identifiera, men den geografiska utbredningen är sämre känd.

Skydd för biotopen bidrar till att uppfylla miljökvalitetsmålet *Levande sjöar och vattendrag* samt *Ett rikt växt- och djurliv*.

Beskrivning

Vattenfall utgör partier av vattendrag med mer eller mindre fritt fallande vatten. Fallhöjden för att definieras som vattenfall ska vara minst tre meter och lutningen minst 1:2. Snabbt rinnande vatten med lägre fallhöjder definieras som fors. Vattenfallet ska vara naturligt, oreglerat och inte omfattas av tillstånd för vattenverksamhet. Vattendraget ska vara vattenförande året runt. Vinteröppet vatten förekommer ofta.

I vattendraget avgränsas biotopen 10 meter uppströms krönet respektive 50 meter nedströms foten på vattenfallet. Om anslutande vattendrag, uppströms eller nedströms, utgörs av fors (se definition av fors) avgränsas biotopen i vattendraget av forsens övre respektive nedre gräns.

Den av forsdimma påverkade omgivningen utgörs av naturliga närmiljöer som ständigt hålls fuktiga under påverkan av stänk och forsdimma. Den yttre gränsen avgörs av förekomst av fuktighetskrävande arter. I biotopskyddsområdet ingår omgivande fastmark på vardera sidan av vattenfallet och anslutande vattendrag till och med 10 meter från medelvattenlinjen. Hela biotopen har en areal av högst 0,5 hektar.

Vattenfall och den av forsdimma påverkade omgivningen ska normalt utgöras av naturligt förekommande strukturer alltså inte byggnader eller konstruktioner. Fallet ska i stort sett vara fritt och bör ha en lutning på minst 1:2 (till exempel tre meters fall på en sträcka av sex meter).

Eftersom biotoptypen innefattar den av forsdimma eller stänk påverkade omgivningen, som förutsätts ständigt vara fuktig omfattas biotopen bara av vattenfall som håller vatten året runt.

Otillgängligheten gör att trädbevuxna skyddszoner i högre grad förekommer vid vattenfall, något som ökar förutsättningen för förekomst av död ved i eller i anslutning till vattendraget. En stor andel rödlistade arter knutna till sötvatten är beroende av naturliga vattenståndsvariationer och opåverkade strandzoner. Vattenfall och dess närmiljö utgör en sådan livsmiljö.

Kunskapsläge

Kunskapen om vattenfallens funktion i landskapet, för biologi, vattenkvalitet, hydrologi och geomorfologi, är relativt god. Någon nationell inventering av vattendrag är inte gjord och någon heltäckande kunskap om var de ur naturvårdssynpunkt mest värdefulla vattenfallen är belägna finns inte. Det långvariga intresset för vattenfall som kraftkälla innebär dock att kvarvarande större objekt är relativt väl kända. Av Sveriges ekonomiskt tillgängliga utnyttjbara fallhöjder är 92 % utbyggda och de flesta naturliga vattenfallen har försvunnit. Kvarvarande vattenfall är utsatta för ett påtagligt exploateringstryck. Eftersom de betingar ett så högt bevarandevärde kan ett generellt skydd för biotopen motiveras.

Antal och areal

Uppskattningsvis är antalet naturliga vattenfall cirka 100-200. Genomsnittsarealen är mindre än ett hektar.

Geografisk omfattning

Biotopskydd för naturliga vattenfall enligt definitionen bör omfatta hela landet.

Anspråksnivå

Exempel på åtgärder som kan skada naturmiljön i biotopen är all form av reglering och fysisk påverkan på själva vattenfallet och dess närmiljö. Andra exempel på åtgärder som kan innebära skada är införande av främmande arter som kan konkurrera ut andra arter, avverkning, samt borttagande av död ved eller nedfallna träd i och i anslutning till vattenfallet vilket kan störa de ekologiska sambanden.

Vegetationen bör normalt lämnas för fri utveckling. Vårdbehov föreligger normalt inte.

Konsekvenser

En av förutsättningarna för att en biotoptyp ska kunna omfattas av generellt skydd är att skyddet normalt inte ska innebära inskränkningar i pågående markanvändning, och därmed inte medföra några särskilda konsekvenser för berörda fastighetsägare. Det ska således normalt inte uppkomma ersättningsanspråk.

I nuläget har fastighetsägare rätt till ersättning om bildande av ett biotopskyddsområde i det enskilda fallet innebär att pågående markanvändning inom berörd del av en fastighet avsevärt försvåras (31 kap. 4 § första stycket 4 miljöbalken). Om vissa naturliga vattenfall med omgivande mark även regleras i bilaga 1 kommer ingen ersättning att utgå i samband med att naturtypen får ett generellt skydd, även om alla naturliga vattenfall som passar in på beskrivningen då direkt blir biotopskyddsområden.

Fastighetsägaren kommer dock att ha möjlighet att söka dispens för åtgärder som denne vill utföra och som kan skada naturmiljön. Om dispens nekats eller förenas med särskilda villkor kan fastighetsägaren söka ersättning i samband med det beslutet istället (31 kap. 4 § första stycket 3 miljöbalken). Kriterierna för att kunna få ersättning är desamma för fastighetsägaren oavsett om biotopskyddsområdet är generellt eller har beslutats i det enskilda fallet. Det handlar om att pågående markanvändning inom berörd del av en fastighet avsevärt ska ha försvårats för att rätt till ersättning ska inträda. Prövningen av ersättning sker bara vid olika tillfällen i processen beroende på vilken typ av biotopskyddsområde det rör sig om. Vid utpekande av ett biotopskyddsområde i det enskilda fallet kan rätt till ersättning uppstå när biotopskyddsområdet bildas. När det gäller generellt utpekade biotopskyddsområden kan rätt till ersättning uppstå först vid en nekad dispens, eller om en dispens förenas med särskilda villkor.

Generellt skydd för naturliga vattenfall som är högst 0,5 hektar bör medföra ersättningssituationer i endast begränsad omfattning eftersom produktiv skogsmark sällan berörs. Normalt bör inskränkningar i pågående markanvändning till följd av skyddet för denna biotop kunna tålas utan ersättning.

Länsstyrelsen föreslås vara ansvarig myndighet för dispensansökningar och vårdåtgärder i mark som inte omfattas av skogsvårdslagens bestämmelser, och Skogsstyrelsen i skogsmark. Det kan medföra en något ökad ärendemängd med avseende på dispensansökningar. Ökningen bedöms dock bli marginell och kompenseras till viss del av att behovet av att besluta om skydd för naturliga vattenfall med omgivande mark i det enskilda fallet bedöms minska. Prövningsmyndigheten har rätt att ta ut en avgift för att bedöma dispensansökningar.

Ett generellt skydd för en biotop innebär normalt inga negativa konsekvenser för allmänheten. Positiva konsekvenser kan vara ett större inslag av naturliga biotoper.

3.1.4 Källa med omgivande våtmark i skogsmark

Inledning

Källa med omgivande våtmark i skogsmark är en biototyp som för närvarande ingår i bilaga 2. Det innebär att Skogsstyrelsen eller kommunen har möjlighet att skydda sådana områden som biotopskyddsområde i det enskilda fallet (6 § och 7 a § FOM). Vi anser att de minsta källorna bör omfattas av ett generellt skydd.

Förslag

Källa med omgivande våtmark i skogsmark enligt nedan angivna definition förs in i bilaga 1 och får därmed generellt skydd. Större områden av biotypen bör fortfarande vara kvar i bilaga 2 och kunna skyddas i varje enskilt fall.

Definition i bilaga 1

Källa med omgivande våtmark i skogsmark

Ett område i skogsmark där grundvatten koncentrerat strömmar ut och där den våtmark som uppkommer till följd av det utströmmande vattnet uppgår till högst ett hektar.

Ansvarig myndighet

Skogsstyrelsen bör vara ansvarig myndighet för dispensansökningar och vårdåtgärder

Skäl för förslaget

- Naturvårdsverket har i tidigare regeringsuppdrag 1992 föreslagit generellt skydd för källor. Detta infördes för källor i jordbruksmark, medan källor i skogsmark fördes in i bilaga 2 och beslut i det enskilda fallet. Det är ologiskt att källor endast ska vara generellt skyddade i jordbruksmark då de har stora naturvärden även i skogsmark.
- SGU har ett regeringsuppdrag om att se över skyddet för källor. Arbetsgruppen som består av representanter för alla berörda statliga myndigheter

som jobbar med uppdraget förordar ett generellt biotopskydd för källor i skogsmark.

- Källor är normalt lätta att känna igen och uppfyller därmed kriteriet att biotopen ska vara lätt att identifiera för fastighetsägaren, vilket är en av förutsättningarna för att generellt skydd ska vara lämpligt.
- Det finns relativt få källor, och det handlar normalt om små områden.
- Troligtvis kommer situationer med krav på ersättning på grund av avsevärt försvarande av pågående markanvändning uppkomma relativt sällan eftersom eventuellt trädbestånd på den omgivande våtmarken ofta är glest och inte betingar något högt ekonomiskt värde ur skogsproduktionsperspektiv.

Motivering av skydd för biotopen

Källor och källkärr är mycket skyddsvärda naturtyper då de är små och ovanliga, samt utmärks av en mycket speciell flora. I stora delar av landet ligger källorna mycket glest. En liten källa på några kvadratmeter kan hysa exemplar av en viss art som bara kan återfinnas mycket långt därifrån.

Många källor har tagits i anspråk av människan, till exempel för dricksvattenuttag. Utdikningen av våtmarker inom jord- och skogsbruket under 1800- och 1900-talen påverkade även källor och källkärr. Sannolikt är merparten av källkärrarna i någon mån påverkade av markavvattning, inte minst i södra Sverige, vilket utgör ett pågående hot mot naturtypen som dessutom minskar dess motståndskraft mot andra förändringar.

Fysisk påverkan är troligen det allvarligaste hotet mot naturtypen. Det är viktigt att skydda källor mot markavvattning och andra förändringar av hydrologin till följd av avverkning eller andra typer av fysiska ingrepp i eller i anslutning till källan. Vid ett generellt skydd är förbudet utgångspunkten och det krävs dispens för att vidta åtgärder som kan skada biotopen. Detta ger ett starkare skydd och mer förutsägbara regler än om verksamhetsutövaren ska bedöma när en anmälan för samråd krävs.

Skyddet för biotopen bidrar bland annat till att Sverige uppfyller de nationella miljökvalitetsmålen *Myllrande våtmarker*, *Ett rikt odlingslandskap* och *Ett rikt växt- och djurliv*, samt *Grundvatten av god kvalitet* som bland annat innebär att utläckande grundvatten ska ha sådan kvalitet att det bidrar till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag. Skyddet bidrar även till att Sverige i högre grad uppfyller åtaganden enligt EU:s Art- och habitatdirektiv, Konventionen om biologisk mångfald och Europeiska Landskapskonventionen.

Beskrivning

En källa är en plats där grundvatten strömmar fram ur markytan. Det utströmmande

vattnet är ofta synligt men ibland är källan övervuxen av vissa specialiserade mossarter.

Torv kan saknas eller förekomma fläckvis i källmiljön eftersom det rinnande vattnet utgör en naturlig störning. Strukturer i torven är sällsynt och utgörs i så fall av mindre sträng- och flarkebildningar³ samt källkupoler⁴ som i vissa sällsynta fall bildas runt eller i omedelbar anslutning till källan.

Det strömmande grundvattnet har en jämn temperatur vilket medför att källor kan vara öppna även under kalla vintrar.

Vattenkällor är platser dit människor har sökt sig under årtusenden. Källorna hade betydelse som möjlighet för människor och djur att hitta rent dricksvatten, och har därför spelat en betydande roll för den ursprungliga lokaliseringen av bosättningar. Idag har de förutom sin betydelse för den biologiska mångfalden även betydelse som kulturell ekosystemtjänst för rekreation och friluftsliv, samt i många fall för vårt kulturarv.

Viktiga strukturer och ekologiska funktioner

Källor och källbäckar karaktäriseras av jämn och låg vattentemperatur. Det strömmande vattnet ger rik tillgång på mineralämnen och ibland även syre, vilket ger upphov till säregna vegetationstyper med starkt specialiserade växtarter.

Om källans flöde är tillräckligt kan det påverka omgivande mark så att ett våtmarksområde, ett källkärr, bildas i eller runt själva källan samt omedelbart nedströms. Om källan utgör upprinningsområde för en bäck uppkommer det ofta våtmarker även längs kanterna av bäcken. Källkärret är starkt influerat av källvattnet och har ofta mycket specialiserad vegetation, framför allt av olika mossarter. I anslutande våtmarker växer ofta andra mossarter och fuktighetskrävande örter och halvgräs.

I källor och källkärr kan järnoxid, järnockra, fällas ut, så kallade nordliga järn- och ockrakärr. Järnockrakällor har ett brunt vatten och kan förväxlas med humösa vatten, dvs brunfärgade vatten till följd av en hög halt av humusämnen, utan källpåverkan. Vid källor med hårt, kalkrikt vatten kan kalciumkarbonat fällas ut och bilda kalktuff. I vissa sällsynta fall bildas en så kallad källkupol runt eller i omedelbar anslutning till källan.

³ Omväxlande torra, upphöjda marksträngar och blöta partier.

⁴ Källkupoler är vanligen en tämligen liten, upphöjd rund formation som bildas genom att torv och/eller utfällningar av kalk eller järnockra från grundvattnet lagras. Dessa lager tillväxer på höjden och bildar med tiden en kupolliknande upphöjning. Källmyningen finns ofta överst på en källkupol.

Ett källkärr kan samtidigt vara ett rikkärr, vilket är en typ av myr som är rik på mineraler, främst kalcium, men ibland även på järn och magnesium. I ett rikkärr är pH-värdet nära neutralt, 6–9. Samtidigt är rikkärren generellt sett ganska näringsfattiga. Rikkärren har en specialiserad och artrik flora som är gynnade av den oftast höga kalkförekomsten. I Sverige är ett hundratal olika arter av orkidéer, starr, andra kärlväxter och mossor rikkärrsspecialister.

Arter som förekommer i biotopen

Källmiljöerna har en speciell flora och fauna som varierar med mineralsammansättning och krontäckningsgrad. Den källpåverkade vegetationen är särpräglad och förekommer ofta fläckvis vid källan, källkärren och bäckarna. Eftersom källorna vanligtvis ligger mycket glest kan det vara långa avstånd mellan populationerna av förekommande arter. Källor utgör inte sällan refugier för arter, till exempel i försurnade områden där källvatten ofta har bra vattenkvalitet, vilket gör att försurningskänsliga arter kan överleva och sedan återkolonisera andra vatten när/om försurningen minskar.

Källkupoler har ofta en starkt specialiserad vegetation av främst olika mossarter.

Intill kalkrika källor finns ofta värdefulla rikkärr. I sådana kalkrika kärr finns bland annat ofta flera olika arter av orkidéer. I kalkkällor kan även finnas kransalger.

Den relikta taggmärslan hör till de djurarter som kan leva i det kalla vattnet i källor.

Exempel på ekologiska undergrupper

- Fattiga-intermediära källmiljöer
- Järnockrakällmiljöer
- Kalkrika källmiljöer.

Antal och areal

Källor med omgivande våtmarker finns i hela landet, men ligger ofta mycket glest.

Källor har liten areal, och kan i vissa fall ha diffusa utflöden eller vara täckta av vegetation. De kan då vara svårare att upptäcka, men förekomsten av en våtmark kan vara en signal om deras förekomst.

Källor kan ofta finnas i anslutning till äldre bytomter eller boplatser som i dag till exempel kan återfinnas på större åkerholmar och i hävdade betesmarker. Lämningar från historisk tid som inte är registrerade som fornlämningar kan ofta lokaliserars genom kartanalyser.

Sveriges Geologiska Undersökning SGU har ett arkiv med geografiska uppgifter om knappt 1700 källor i hela landet och alla marktyper. Vissa länsstyrelser har egna databaser över källor. Kunskapen om var källor och källkärr finns är dock begränsad och behöver förbättras.

Genom att söka i Artportalen (www.artportalen.se) efter fynd av arter som är knutna till källor kan man härleda källors position. Man kan även finna information om källor i länsstyrelsernas rikkärrsinventeringar, i första hand som lokaler för orkidéer.

Geografisk omfattning

Biotopskydd för källa med omgivande våtmark i skogsmark enligt definitionen bör omfatta hela landet.

Anspråksnivå

Avverkning, markavvattning och körning med fordon är exempel på åtgärder som kan skada naturmiljön i biotopen.

Konsekvenser

En av förutsättningarna för att en biototyp ska kunna omfattas av generellt skydd är att skyddet normalt inte ska innebära inskränkningar i pågående markanvändning, och därmed inte medföra några särskilda konsekvenser för berörda fastighetsägare. Det ska således normalt inte uppkomma ersättningsanspråk.

I nuläget har fastighetsägare rätt till ersättning om bildande av ett biotopskyddsområde i det enskilda fallet innebär att pågående markanvändning inom berörd del av en fastighet avsevärt försvåras (31 kap. 4 § första stycket 4 miljöbalken). Om vissa källor med omgivande våtmark även regleras i bilaga 1 kommer ingen ersättning att utgå i samband med att naturtypen får ett generellt skydd, även om alla naturliga källor som passar in på beskrivningen då direkt blir biotopskyddsområden.

Fastighetsägaren kommer dock att ha möjlighet att söka dispens för åtgärder som denne vill utföra och som kan skada naturmiljön. Om dispens nekas eller förenas med särskilda villkor kan fastighetsägaren söka ersättning i samband med det beslutet istället (31 kap. 4 § första stycket 3 miljöbalken). Kriterierna för att kunna få ersättning är desamma för fastighetsägaren oavsett om biotopskyddsområdet är generellt eller har beslutats i det enskilda fallet. Det handlar om att pågående markanvändning inom berörd del av en fastighet avsevärt ska ha försvårats för att rätt till ersättning ska inträda. Prövningen av ersättning sker bara vid olika tillfällen i processen beroende på vilken typ av biotopskyddsområde det rör sig om. Vid utpekande av ett biotopskyddsområde i det enskilda fallet kan rätt till ersättning uppstå när biotopskyddsområdet bildas. När det gäller generellt utpekade biotopskyddsområden kan rätt till ersättning uppstå först vid en nekad dispens, eller om en dispens förenas med särskilda villkor.

Generellt skydd för källor med omgivande våtmark som är högst ett hektar bör medföra ersättningssituationer i endast begränsad omfattning eftersom produktiv skogsmark sällan berörs. Normalt bör inskränkningar i pågående markanvändning till följd av skyddet för denna biotop kunna tålas utan ersättning.

Skogsstyrelsen föreslås bli ansvarig myndighet för dispensansökningar och vårdåtgärder. Det kan medföra en något ökad ärendemängd med avseende på dispensansökningar. Ökningen bedöms dock bli marginell och kompenseras till viss del av att behovet av att besluta om skydd för små källor i det enskilda fallet bedöms minska. Prövningsmyndigheten har rätt att ta ut en avgift för att handlägga dispensansökningar.

Ett generellt skydd för en biotop innebär normalt inga konsekvenser för allmänheten. Positiva konsekvenser kan vara ett större inslag av naturliga biotoper.

3.2 Förslag ändringar i bilaga 2 och 3

3.2.1 Förslag om tillägg till biotopnamn i bilaga 3

Vi föreslår att nedan angivna fem vattenanknutna biotoptyper i bilaga 3 (särskilt skyddsvärda mark- och vattenområden som avses i 7 och 7 a §§) kompletteras med tillägget *med omgivande mark* enligt nedan.

- Naturliga vattendrag *med omgivande mark*
- Mynningsområden vid havskust *med omgivande mark*
- Naturliga sjöar och andra vatten som är naturligt fisktomma *med omgivande mark*
- Helt och delvis avsnörda havsvikar *med omgivande mark*
- Grunda havsvikar *med omgivande mark*

Motivering

De två befintliga vattenanknutna biotoperna i bilaga 2 har *med omgivande mark/våtmarker* i namnet. Tre av de befintliga vattenanknutna biotoperna i bilaga 3 har *med omgivande mark* i namnet, medan fem inte har det. Denna skillnad i namnsättning är inte logisk och har ingen grund i ekologiska förutsättningar.

För att skapa möjlighet att avgränsa biotoperna på ett mer ekologiskt riktigt sätt föreslår vi en komplettering av ovan angivna biotopers namn med *med omgivande mark*. Det ger också en mer konsekvent och enhetlig namnsättning på vattenanknutna biotoper i bilagorna till FOM.

Tillägget *med omgivande mark* innebär inte att skyddszoner ska tas med i ett biotopskyddsområde, utan de naturliga närmiljöer som kan påverka eller påverkas av vattenmiljön.

Omgivande mark till vattenanknutna biotoper utgörs av det våtmarks- och/eller fastmarksområde som väsentligen påverkar naturvärdena i vattnet, eller som är påverkad av närheten till vattnet. För de flesta vattenanknutna biotoper kan det finnas behov av att en del av de naturliga närmiljöer som omger vattenmiljön ingår i biotopskyddsområdet för att syftet med skyddet för biotopen ska kunna uppnås. Storleken på det angränsande markområdet intill en vattenmiljö kan variera beroende på förutsättningarna för bevarandet av biotopskyddsområdets värden. Vid avgränsning av vattenanknutna biotoper bör man bedöma i hur stor utsträckning omgivande mark, strandmiljöer, hör ihop med biotopen, och påverkar eller påverkas av de förhållanden och naturvärden som är det huvudsakliga motivet för skyddet av biotopen. Dessa naturliga strandmiljöer har stor betydelse för bevarande av den gröna infrastrukturen i landskapet, samt för de arter som är beroende av miljöerna.

Hur stort det omgivande markområdet behöver vara för att syftet med skyddet för vattenmiljön ska uppnås handlar inte om ett bestämt avstånd, utan får bedömas i varje enskilt fall. Det handlar normalt om mellan fem och 20 meter från vattenlinjen.

3.2.2 Förslag om kompletteringar i bilaga 2 och 3

Vi föreslår införande av ändringar i bilaga 2 och 3 enligt nedan.

Bilaga 2:

- Källor med omgivande våtmarker *större än ett hektar i skogsmark*
- Myrholmar *större än 0,5 hektar*
- *Naturliga vattenfall med omgivande mark större än 0,5 hektar*

Bilaga 3:

- *Källor med omgivande våtmarker större än ett hektar i jordbruksmark*
- *Naturliga vattenfall med omgivande mark större än 0,5 hektar*

Motivering

Vi föreslår i kapitel 3.1 i denna redovisning att tre biotop typer i bilaga 2 respektive 3 till FOM samt en ny biotop ska införas i bilaga 1 till FOM och därmed få ett generellt skydd. Dessa är jätteträd, myrholmar, naturliga vattenfall med omgivande mark och källor med omgivande mark:

Det generella skyddet föreslås gälla för de minsta biotoperna av tre av biotoptyperna. Generellt skyddade källor med omgivande våtmark i skogsmark ska vara högst ett hektar. Myrholmar och Naturliga vattenfall med omgivande mark ska vara högst 0,5 hektar. Jätteträd ska däremot vara minst en meter i diameter på det smalaste stället under brösthöjd.

Utöver det generella skyddet för de minsta biotoperna bör det också som i dag, vara möjligt att besluta om skydd för större biotoper i det enskilda fallet. De biotoper som i dagsläget finns i bilaga 2 och 3 bör således finnas kvar, men med tillägget att de ska vara större än de generellt skyddade biotoperna.

Konsekvenser

Konsekvenserna för naturvården blir positiva eftersom inbegripandet av omgivande mark vid skydd av vattenmiljöer innebär större möjlighet för att uppnå syftet med skyddet för vattenmiljön. Det bör också öka möjligheterna att bilda fler biotopskyddsområden för sådana vattenmiljöer när större hänsyn kan tas till de ekologiska sambanden.

Många av närmiljöerna till vattenanknutna biotoper omfattas av strandskydd, varför det främst torde vara skogs- och jordbruksåtgärder som kan påverkas av inskränkningar vid bildande av ett biotopskyddsområde.

Möjlighet att kunna skydda även större biotoper av de biotoptyper som föreslås få generellt skydd har stor betydelse för den biologiska mångfalden, grön infrastruktur och ekosystemtjänster eftersom deras funktion och värden inte är beroende av om de är små eller stora.

När ett biotopskyddsområde bildas kan fastighetsägare få ersättning i den mån skyddet innebär ett avsevärt försvårande av pågående markanvändning. De ekonomiska konsekvenserna för berörda markägare bör bli försumbara när det gäller den typen av intrång. Andra situationer kan uppkomma där fastighetsägare inte får använda sin fastighet hur denne vill, men ändå inte kan få ersättning för det. Naturvårdsverket bedömer dock att detta är fråga om mindre intrång utöver sådana som redan kan göras med stöd av förordningen. Eventuella negativa konsekvenser för markägare kan hanteras vid en förhandling om intrångsersättning.

Vi anser att förslaget är miljömässigt motiverat för att syftet med de aktuella biotopskydden ska kunna uppnås.

Det bör inte bli några direkta administrativa och ekonomiska konsekvenser för staten eftersom prioritering av vilka områden som ska skyddas sker inom ramen för givna resurser.

Ändringen får ingen retroaktiv verkan eftersom befintliga biotopskyddsområdets avgränsningar redan är beslutade. Det finns dock möjlighet att ta upp frågan om att ta med omgivande mark i det skyddade området till ny förhandling med markägaren om det finns behov av att inkludera sådan mark

3.3 Ändringar av regler för tillsynsansvar och dispensprövning

Naturvårdsverket föreslår i denna rapport att vissa biotop typer som kan ligga på mark som omfattas av skogsvårdslagen (1979:429), införs som generella biotoper i bilaga 1 till förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. [FOM]. Inga biotoper som kan gälla mark som omfattas av skogsvårdslagen finns idag i förordningens bilaga 1.

Det blir då relevant att se över vilken myndighet som blir ansvarig tillsynsmyndighet för de nya biotop typerna i bilaga 1. Den första frågan att utreda blir vad som kommer att gälla om ändringarna i FOM genomförs enligt Naturvårdsverkets förslag, men ingen ändring samtidigt görs i miljötillsynsförordningen (2011:13).

Idag har länsstyrelsen tillsyn över biotopskyddsområden som **inte** ligger på mark som omfattas av skogsvårdslagen **och som** har beslutats av regeringen eller länsstyrelsen (2 kap. 8 § första stycket andra punkten miljötillsynsförordningen). Det är alltså två krav som ska vara uppfyllda för att länsstyrelsen ska vara tillsynsmyndighet.

1. Det är fråga om mark som inte omfattas av skogsvårdslagen.
2. Biotopskyddsområdet ska ha beslutats av regeringen (enligt bilaga 1) eller av länsstyrelsen (enligt bilaga 3)

Idag har Skogsstyrelsen tillsyn över biotopskyddsområden **som ligger** på mark som omfattas av skogsvårdslagen **och som** har beslutats av Skogsstyrelsen (2 kap. 10 § första punkten miljötillsynsförordningen). Det är alltså två krav som ska vara uppfyllda för att Skogsstyrelsen ska vara tillsynsmyndighet.

1. Det är fråga om mark som omfattas av skogsvårdslagen.
2. Biotopskyddsområdet ska ha beslutats av Skogsstyrelsen (enligt bilaga 2).

Kommunen har tillsyn över biotopskyddsområden som den själv har beslutat om enligt bilaga 2 eller 3 (2 kap. 9 § andra punkten miljötillsynsförordningen).

Det kan därmed konstateras att länsstyrelsen idag inte kan vara tillsynsmyndighet för biotoper som ligger i bilaga 1, när dessa ligger på mark som omfattas av skogsvårdslagen. Skogsstyrelsen kan idag inte vara tillsynsmyndighet för biotoper som ligger i bilaga 1, eftersom Skogsstyrelsen inte själv har beslutat om dessa biotop-

skyddsområden. Slutsatsen blir att med nuvarande tillsynsregler skulle ingen myndighet ha ansvar för biotopskyddsområden som ligger i bilaga 1, i de fall områdena ligger på mark som omfattas av skogsvårdslagen. För att det ska vara möjligt att genomföra Naturvårdsverkets förslag om nya biotopskyddsområden i praktiken, måste därför en ändring göras av tillsynsansvaret. Våra nya förslag skulle annars skapa en lucka i det operativa tillsynsansvaret som inte funnits tidigare.

Det finns två tänkbara sätt att fylla denna lucka. Det första alternativet är att låta länsstyrelsen ha tillsynsansvaret för alla biotopskyddsområden i bilaga 1, även de som ligger på mark som omfattas av skogsvårdslagen. Det andra alternativet är att låta Skogsstyrelsen bli tillsynsmyndighet för alla biotopskyddsområden på mark som omfattas av skogsvårdslagen, om biotopskyddsområdet har beslutats av regeringen eller Skogsstyrelsen. Därmed skulle fortfarande kommunen vara tillsynsansvarig för biotopskydd på mark som omfattas av skogsvårdslagen, om kommunen själv har beslutat om biotopskyddsområdet.

Naturvårdsverket bedömer att det lämpligaste alternativet är alternativ två, det vill säga att Skogsstyrelsen blir tillsynsmyndighet. Länsstyrelsen har idag inget ansvar för biotoper i skogsmark. Länsstyrelsen har till exempel inte möjlighet att peka ut biotopskyddsområden i det enskilda fallet, om området ligger på mark som omfattas av skogsvårdslagen. Det är Skogsstyrelsen som har vardaglig kontakt med skogsägare och som har ansvaret för generell hänsyn enligt skogsvårdslagen.

Naturvårdsverket bedömer att det inte bör uppstå praktiska problem med att både länsstyrelsen och Skogsstyrelsen blir tillsynsmyndighet inom ramen för bilaga 1. Endast en myndighet åt gången kommer att vara tillsynsmyndighet för ett visst tillsynsobjekt. Vilken myndighet det blir kommer att bero på om biotopskyddsområdet ligger på mark som omfattas av skogsvårdslagen eller inte. Naturvårdsverket föreslår med anledning av detta en ändring i miljötillsynsförordningen (2011:13).

I samband med att Skogsstyrelsen blir tillsynsmyndighet för vissa biotopskyddsområden är det lämpligt och ändamålsenligt att myndigheten även blir ansvarig för att pröva dispenser som avser dessa områden. Naturvårdsverket föreslår därför en sådan författningsändring i förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Konsekvenser

Skogsstyrelsen har redan idag möjlighet att peka ut biotopskyddsområden i det enskilda fallet i ett antal olika skogsbiotoper. Därefter har Skogsstyrelsen även tillsynsansvaret för dessa utpekade områden. Vad Naturvårdsverket föreslår är därför inget nytt tillsynsområde för Skogsstyrelsen. Det är redan ett naturligt inslag i Skogsstyrelsens verksamhet. Förslaget innebär dock en utvidgning av Skogsstyrelsens tillsynsansvar, eftersom myndigheten tidigare inte har ansvarat för några generella biotopskyddsområden.

Vi bedömer att länsstyrelsernas kostnader för arbetet med biotopskyddsområden varken kommer att öka eller minska. Förslaget innebär troligen vissa ökade kostnader för Skogsstyrelsens arbete med biotopskyddsområden. För sådana fall där Skogsstyrelsen tidigare har haft ansvar för en viss biotop som nu förs in i bilaga 1, innebär dock den nya listningen en större arbetsbörda genom att tillsynsobjekten blir fler. Vid en samlad bedömning är det enligt vår uppfattning dock mest lämpligt att peka ut Skogsstyrelsen som tillsynsmyndighet.

3.4 Författningsförslag

Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:1252) om områdeskydd enligt miljöbalken m.m.

Härigenom föreskrivs att 5 § samt bilaga 1-3 i förordningen (1998:1252) om områdeskydd enligt miljöbalken m.m. ska ha följande lydelse.

<i>Nuvarande lydelse</i>	<i>Föreslagen lydelse</i>
<p>5 § Sådana mark- eller vattenområden som anges i bilaga 1 utgör biotopskyddsområden enligt 7 kap. 11 § första stycket 1 miljöbalken.</p> <p>Länsstyrelsen prövar frågor om dispens enligt 7 kap. 11 § andra stycket miljöbalken som avser sådana biotopskyddsområden.</p> <p>Länsstyrelsen får besluta om de åtgärder som behövs för att vårda områdena.</p>	<p>5§ Sådana mark- eller vattenområden som anges i bilaga 1 utgör biotopskyddsområden enligt 7 kap. 11 § första stycket 1 miljöbalken.</p> <p>Länsstyrelsen prövar frågor om dispens enligt 7 kap. 11 § andra stycket miljöbalken som avser sådana biotopskyddsområden, <i>när dessa inte ligger på mark som omfattas av skogsvårdslagen (1979:429). Skogsstyrelsen prövar sådana frågor om dispens när området ligger på mark som omfattas av skogsvårdslagen.</i></p> <p>Länsstyrelsen <i>eller Skogsstyrelsen</i> får besluta om de åtgärder som behövs för att vårda områdena. <i>Den myndighet som prövar frågor om dispens enligt andra stycket får besluta i frågan.</i></p>
<p>Bilaga 1</p> <p>Biotopskyddsområden som avses i 5 §</p> <p>1. Allé Lövträd planterade i en enkel eller dubbel rad som består av minst fem</p>	<p>Bilaga 1</p> <p>Biotopskyddsområden som avses i 5 §</p> <p>1. Allé Lövträd planterade i en enkel eller dubbel rad som består av minst fem</p>

träd längs en väg eller det som tidigare utgjort en väg eller i ett i övrigt öppet landskap. Träden ska till övervägande del utgöras av vuxna träd.

[Ingen nuvarande lydelse]

2. Källa med omgivande våtmark i jordbruksmark

Ett område i *terräng* där grundvatten koncentrerat strömmar ut och där den våtmark som uppkommer till följd av det utströmmande vattnet uppgår till högst ett hektar.

[Ingen nuvarande lydelse]

[Ingen nuvarande lydelse]

[Ingen nuvarande lydelse]

träd längs en väg eller det som tidigare utgjort en väg eller i ett i övrigt öppet landskap. Träden ska till övervägande del utgöras av vuxna träd.

2. *Jätteträd*

Ett levande, döende eller dött stående löv- eller barrträd som är minst en meter i diameter på det smalaste stället under brösthöjd. Skyddet omfattar även den markyta som motsvarar trädkronans lodprojektion.

3. Källa med omgivande våtmark i jordbruksmark

Ett område i *jordbruksmark* där grundvatten koncentrerat strömmar ut och där den våtmark som uppkommer till följd av det utströmmande vattnet uppgår till högst ett hektar.

4. *Källa med omgivande våtmark i skogsmark*

Ett område i skogsmark där grundvatten koncentrerat strömmar ut och där den våtmark som uppkommer till följd av det utströmmande vattnet uppgår till högst ett hektar.

5. *Myrholme*

En holme av fast mark med kontinuitetsskog och en areal av högst 0,5 hektar som helt omges av myrmark. Skogen har uppkommit genom naturlig föryngring och ingen eller obetydlig avverkning har skett under de senaste 30 åren, eller så har holmen varit kontinuerligt trädbevuxen i flera trädgenerationer.

6. *Naturligt vattenfall med omgi-*

<p>3. Odlingsröse i jordbruksmark På eller i anslutning till jordbruksmark upplagd ansamling av stenar med ursprung i jordbruksdriften.</p> <p>4. Pilevall Hamlade pilar i en rad som består av antingen a) minst fem träd med ett inbördes avstånd av högst 100 meter i en i övrigt öppen jordbruksmark eller invid en väg där marken mellan pilt-räden är plan eller upphöjd till en vall, eller b) minst tre träd, om vallen är väl utbildad, mer än 0,5 meter hög och två meter bred. Biotopen omfattar trädradens längd med den bredd den vidaste trädkronans projektion på marken utgör. Om vallen är bredare än trädkronans projektion på marken, omfattar biotopen vallen i sin helhet.</p>	<p><i>vande mark</i> <i>Del av ett vattendrag med mer eller mindre fritt fallande vatten med en fallhöjd av minst tre meter, en lutning av minst 1:2 och en bredd av högst 50 meter. Vattendraget är vattenförande året runt. Vattenfallet är inte reglerat och omfattas inte av tillstånd för vattenverksamhet. I biotopen ingår förutom vattenfallet även vattendraget 10 meter uppströms vattenfallets krön och 50 meter nedströms vattenfallets fot, samt omgivande fastmark till och med 10 meter från medelvattenlinjen. Hela biotopen har en areal av högst 0,5 hektar.</i></p> <p>7. Odlingsröse i jordbruksmark På eller i anslutning till jordbruksmark upplagd ansamling av stenar med ursprung i jordbruksdriften.</p> <p>8. Pilevall Hamlade pilar i en rad som består av antingen a) minst fem träd med ett inbördes avstånd av högst 100 meter i en i övrigt öppen jordbruksmark eller invid en väg där marken mellan pilt-räden är plan eller upphöjd till en vall, eller b) minst tre träd, om vallen är väl utbildad, mer än 0,5 meter hög och två meter bred. Biotopen omfattar trädradens längd med den bredd den vidaste trädkronans projektion på marken utgör. Om vallen är bredare än trädkronans projektion på marken, omfattar biotopen vallen i sin helhet.</p>
---	--

5. Småvatten och våtmark i jordbruksmark

Ett småvatten eller en våtmark med en areal av högst ett hektar i jordbruksmark som ständigt eller under en stor del av året håller ytvatten eller en fuktig markyta såsom kärr, gölar, vätar, översilningsmarker, kallkällor, mägergravar, öppna diken, dammar och högst två meter breda naturliga bäckfåror. Arealbegränsningen avser inte linjära element som öppna diken eller högst två meter breda naturliga bäckfåror. Dammar anlagda för bevattningsändamål innefattas inte i denna biotop.

6. Stenmur i jordbruksmark

En uppbyggnad av på varandra lagda stenar som har en tydlig, långsträckt utformning i naturen och som har eller har haft hägnadsfunktion eller som funktion att avgränsa jordbruksmarken eller någon annan funktion.

7. Åkerholme

En holme av natur- eller kulturmark med en areal av högst 0,5 hektar som omges av åkermark eller kultiverad betesmark.

Bilaga 2

Särskilt skyddsvärda mark- och vattenområden som avses i 6 och 7 a §§

Brandfält

Lövbrännor

Äldre naturskogsartade skogar

Örtrika allundar

9. Småvatten och våtmark i jordbruksmark

Ett småvatten eller en våtmark med en areal av högst ett hektar i jordbruksmark som ständigt eller under en stor del av året håller ytvatten eller en fuktig markyta såsom kärr, gölar, vätar, översilningsmarker, kallkällor, mägergravar, öppna diken, dammar och högst två meter breda naturliga bäckfåror. Arealbegränsningen avser inte linjära element som öppna diken eller högst två meter breda naturliga bäckfåror. Dammar anlagda för bevattningsändamål innefattas inte i denna biotop.

10. Stenmur i jordbruksmark

En uppbyggnad av på varandra lagda stenar som har en tydlig, långsträckt utformning i naturen och som har eller har haft hägnadsfunktion eller som funktion att avgränsa jordbruksmarken eller någon annan funktion.

11. Åkerholme

En holme av natur- eller kulturmark med en areal av högst 0,5 hektar som omges av åkermark eller kultiverad betesmark.

Bilaga 2

Särskilt skyddsvärda mark- och vattenområden som avses i 6 och 7 a §§

Brandfält

Lövbrännor

Äldre naturskogsartade skogar

Örtrika allundar

<p>Ravinskogar</p> <p>Mindre vattendrag och småvatten med omgivande mark</p> <p><i>[Ingen nuvarande lydelse]</i></p> <p>Örtrika sumpskogar</p> <p>Äldre sandskogar</p> <p>Äldre betespräglade skogar</p> <p>Kalkmarksskogar</p> <p>Rik- och kalkkärr</p> <p>Alkärr</p> <p>Hassellundar och hasselrika skogar</p> <p>Källor med omgivande våtmarker</p> <p>Myrholmar</p> <p>Ras- eller bergbranter</p> <p>Mark med mycket gamla träd</p> <p>Strand- eller svämskogar</p> <p>Strand- eller vattenmiljöer som hyser bestånd av hotade eller missgynnade arter eller som har en väsentlig betydelse för hotade eller missgynnade arters fortlevnad</p> <p>Bilaga 3</p> <p>Särskilt skyddsvärda mark- och vattenområden som avses i 7 och 7 a §§</p> <p>Rik- och kalkkärr i jordbruksmark</p> <p><i>[Ingen nuvarande lydelse]</i></p>	<p>Ravinskogar</p> <p>Mindre vattendrag och småvatten med omgivande mark</p> <p><i>Naturliga vattenfall med omgivande mark större än 0,5 hektar</i></p> <p>Örtrika sumpskogar</p> <p>Äldre sandskogar</p> <p>Äldre betespräglade skogar</p> <p>Kalkmarksskogar</p> <p>Rik- och kalkkärr</p> <p>Alkärr</p> <p>Hassellundar och hasselrika skogar</p> <p>Källor med omgivande våtmarker <i>större än ett hektar i skogsmark</i></p> <p><i>Myrholmar större än 0,5 hektar</i></p> <p>Ras- eller bergbranter</p> <p>Mark med mycket gamla träd</p> <p>Strand- eller svämskogar</p> <p>Strand- eller vattenmiljöer som hyser bestånd av hotade eller missgynnade arter eller som har en väsentlig betydelse för hotade eller missgynnade arters fortlevnad</p> <p>Bilaga 3</p> <p>Särskilt skyddsvärda mark- och vattenområden som avses i 7 och 7 a §§</p> <p>Rik- och kalkkärr i jordbruksmark</p> <p><i>Källor med omgivande våtmarker större än ett hektar i jordbruksmark</i></p>
---	--

<p>Ängar</p> <p>Naturbetesmarker</p> <p>Naturliga vattendrag</p> <p>Ras- eller bergbranter</p> <p>Naturliga vattenfall med omgivande mark</p> <p>Naturliga forsar med omgivande mark</p> <p>Naturliga sjöutlopp med omgivande mark</p> <p>Mynningsområden vid havskust</p> <p>Rev av ögonkorall</p> <p>Naturliga sjöar och andra vatten som är naturligt fisktomma</p> <p>Helt eller delvis avsnörda havsvikar</p> <p>Grunda havsvikar</p> <p>Ålgräsängar</p> <p>Biogena rev</p> <p>Strand- eller vattenmiljöer som hyser bestånd av hotade eller missgynnade arter eller som har en väsentlig betydelse för hotade eller missgynnade arters fortlevnad</p>	<p>Ängar</p> <p>Naturbetesmarker</p> <p>Naturliga vattendrag <i>med omgivande mark</i></p> <p>Ras- eller bergbranter</p> <p>Naturliga vattenfall med omgivande mark <i>större än 0,5 hektar</i></p> <p>Naturliga forsar med omgivande mark</p> <p>Naturliga sjöutlopp med omgivande mark</p> <p>Mynningsområden vid havskust <i>med omgivande mark</i></p> <p>Rev av ögonkorall</p> <p>Naturliga sjöar och andra vatten som är naturligt fisktomma <i>med omgivande mark</i></p> <p>Helt eller delvis avsnörda havsvikar <i>med omgivande mark</i></p> <p>Grunda havsvikar <i>med omgivande mark</i></p> <p>Ålgräsängar</p> <p>Biogena rev</p> <p>Strand- eller vattenmiljöer som hyser bestånd av hotade eller missgynnade arter eller som har en väsentlig betydelse för hotade eller missgynnade arters fortlevnad</p>
---	---

Förslag till förordning om ändring i miljötillsynsförordningen (2011:13)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 10 § miljötillsynsförordningen (2011:13) ska ha följande lydelse.

<i>Nuvarande lydelse</i>	<i>Föreslagen lydelse</i>
<p>Skogsstyrelsen har ansvar för tillsynen i fråga om</p> <p>1. biotopskyddsområden på sådan mark som omfattas av bestämmelser i skogsvårdslagen (1979:429) och som <i>Skogsstyrelsen har beslutat om,</i></p> <p>2. avverkning, hyggesbehandling, beståndsanläggning, beståndsvård, uttag av skogsbränsle, skogsbilvägar, skogsgödsling, kalkning i skogsmark och andra skogsbruksåtgärder, i den mån verksamheterna och åtgärderna är sådana som avses i 12 kap. 6 § miljöbalken och omfattas av skogsvårdslagen, och</p> <p>3. avverkning, hyggesbehandling, beståndsanläggning, beståndsvård, uttag av skogsbränsle, skogsbilvägar, skogsgödsling, kalkning i skogsmark och andra skogsbruksåtgärder, om verksamheterna eller åtgärderna kan påverka miljön i ett sådant område som avses i 7 kap. 27 § miljöbalken.</p>	<p>Skogsstyrelsen har ansvar för tillsynen i fråga om</p> <p>1. biotopskyddsområden på sådan mark som omfattas av bestämmelser i skogsvårdslagen (1979:429) och som <i>har beslutats av regeringen eller Skogsstyrelsen,</i></p> <p>2. avverkning, hyggesbehandling, beståndsanläggning, beståndsvård, uttag av skogsbränsle, skogsbilvägar, skogsgödsling, kalkning i skogsmark och andra skogsbruksåtgärder, i den mån verksamheterna och åtgärderna är sådana som avses i 12 kap. 6 § miljöbalken och omfattas av skogsvårdslagen, och</p> <p>3. avverkning, hyggesbehandling, beståndsanläggning, beståndsvård, uttag av skogsbränsle, skogsbilvägar, skogsgödsling, kalkning i skogsmark och andra skogsbruksåtgärder, om verksamheterna eller åtgärderna kan påverka miljön i ett sådant område som avses i 7 kap. 27 § miljöbalken.</p>

4 Förslag 12 kap. 6 § Samråd

Om en verksamhet eller åtgärd som inte omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt andra bestämmelser i miljöbalken kan komma att väsentligt ändra naturmiljön ska enligt 12 kap. 6 § miljöbalken en anmälan för samråd göras hos den myndighet som utövar tillsynen.

4.1 Täkter

Sammanfattning

Naturvårdsverket föreslår att alla täkter av naturgrus, berg eller torv för markinnehavarens husbehov ska omfattas av anmälningsplikt C enligt 9 kap. miljöbalken och miljöprövningsförordningen, utan någon nedre gräns. Täkt för markinnehavarens husbehov för uttag av berg eller naturgrus, där den totala uttagna mängden uppgår till maximalt 10 000 ton, omfattas enligt gällande regler inte av förprövningsplikt enligt 9 kap. miljöbalken. Husbehovstäkt av torv, där verksamhetsområdet är maximalt 5 hektar eller den totala uttagna mängden är maximalt 50 000 kubikmeter, omfattas inte heller av anmälningsplikt idag. Däremot ska dessa täkter anmälas för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken om de kan komma att väsentligt ändra naturmiljön. Anmälningsplikt enligt miljöprövningsförordningen skulle bland annat göra det lättare för prövningsmyndigheten att uppmärksamma verksamhetens miljö- och hälsopåverkan. Om förslaget genomförs kan det förväntas leda till bättre lokaliseringar av täkter, inklusive tillståndspliktiga täkter, bland annat genom att hänsyn till naturvärden måste tas. Detta kan i sin tur ha positiva effekter vad gäller ekosystemtjänster och påverkan på klimat, grundvatten och biologisk mångfald.

Naturvårdsverket redovisade regeringsuppdraget ”Torvutvinningens och torvanvändningens klimat- och miljöpåverkan” i juni 2016. I redovisningen lämnade Naturvårdsverket ett författningsförslag som innebar att alla torvtäkter skulle bli föremål för prövning enligt 9 kap. miljöbalken och miljöprövningsförordningen. Nu föreslår vi alltså att även alla täkter för berg och naturgrus ska omfattas av förprövningsplikt. Vi föreslår också att en bergtäkt för husbehov som omfattar mer än 25 hektar eller har en produktion som överstiger 25 000 ton per kalenderår, alltid ska antas medföra en betydande miljöpåverkan.

Allmänna resonemang om prövning av täkter i denna redovisning är tillämpliga även på våra bedömningar av torvtäkter. För mer specifika resonemang om torv hänvisar vi dock till vad vi sagt i rapporten från juni 2016. Relevant i detta sammanhang är främst avsnitten 4.2.1 och 4.8.1.

4.1.1 Införande av anmälningsplikt för alla mindre husbehovstäkter

I detta avsnitt använder vi begrepp som förprovning och förprovningssplikt enligt miljöbalken. Med detta avser vi miljöfarliga verksamheter som innan de får starta kräver en provning enligt 9 kap. miljöbalken och miljöprovningssförordningen. Det rör sig om samtliga verksamheter som omfattas av 9 kap. 6 § miljöbalken. Här ingår såväl tillståndspliktiga som C-anmälningspliktiga täkter. Mindre husbehovstäkter som ska anmälas för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken räknas inte in i detta sammanhang.

Täkters miljöpåverkan

Täkter kan ge upphov till negativ miljöpåverkan på flera olika sätt. Nedan ges några exempel:

- Anläggning av täkter och tillhörande vägar kan medföra en lokal påverkan på växter och djur.
- Damning medför lokal påverkan på vegetation och människors hälsa.
- Grundvattnet kan påverkas till följd av minskad rening och mängd när grus förs bort.
- Erosion kan uppkomma.
- Grumling av sjöar och vattendrag, och därmed negativ påverkan på vattenlevande organismer, kan uppkomma.
- Buller kan påverka människors hälsa. Buller uppkommer vid skutknackning, sprängning, samt genom bullrande transporter. Lågfrekvent buller kan upplevas som särskilt störande.
- Hantering av dieselprodukter innebär risk för läckage som kan ge upphov till påverkan på plats, samt omgivande mark och vattenområden.

Eftersom mindre husbehovstäkter inte är anmälningspliktiga idag saknas det statistik över antalet sådana täkter, samt hur de är fördelade över landet. Vi har därför bristande kunskap om hur stor deras miljöpåverkan är. En annan aspekt är att störda sandtytor kan vara positivt för den biologiska mångfalden i och med att det finns arter som är knutna till dessa miljöer.

Historik

Enligt 18 § naturvårdslagen (1964:822) fick täkt av sten, grus, sand eller lera för annat ändamål än markinnehavarens husbehov inte ske utan länsstyrelsens tillstånd. Att starta en täkt för husbehov krävde alltså enligt huvudregeln ingen förprovning enligt naturvårdslagen.

Med täkt för husbehov avsågs enligt naturvårdslagens förarbeten den förbrukning som krävs för skötseln av en jordbruks- eller skogsfastighet. Vid grustäkt för bygande eller underhåll av en samfällad väg bör till exempel uttag av sådan grusmängd, som svarar mot fastighetens delaktighet i vägen, få anses tillgodose fastig-

hetens husbehov. Är uttaget större, så att ersättning utgår från de övriga fastigheterna, föreligger däremot tillståndstvång (NJA II 1965 s. 234).

Regeringsrätten ansåg i avgörandet RÅ 1993 ref. 4 att förarbetsuttalanden som dessa ändå inte kunde ge bestämmelsen en sådan innebörd att husbehovstäkt enbart fick bedrivas på jord- eller skogsbruksfastighet. Täkt för husbehov kan ske på varje slag av fastighet. Avgörande för om täkten skett för husbehov var enligt domstolen om det utbrutna materialet använts inom fastigheten för dess eget behov och inte för att sälja. I det aktuella fallet lades vikt vid att det ansågs stå klart att det utbrutna gruset inte sålts eller på annat sätt utnyttjats kommersiellt. Vidare hade de utbrutna volymerna inte varit onormalt stora och de hade använts inom fastigheten.

Vid miljöbalkens ikraftträdande anförde regeringen att starka skäl talar för att husbehovstäkter bör kunna underkastas prövningsplikt. Sådana täkter kan vara omfattande och spoliera områden som är värdefulla för naturvården. Dessutom finns risk för att sådana täkter ibland orsakar större ingrepp i landskapet än tillståndspliktiga kommersiella täkter. Sett ur samhällets synvinkel kan också husbehovstäkterna innebära dålig hushållning med naturresurser (prop. 1997/98:45 del 1, s. 378).

Vidare anförde regeringen att det var otillfredsställande att olika regler gällde för täkter som kan orsaka jämförbara skador.

För prövningsmyndigheterna kan det vara svårt att motivera avslag till kommersiella täkter inom känsliga naturområden när det samtidigt är fritt fram att öppna husbehovstäkter på samma platser. Syftet med att tillstandsreglera husbehovstäkter är detsamma som gäller för kommersiella täkter, bl.a. att kunna stoppa täkter som befaras medföra skador på naturmiljön (prop. 1997/98:45 del 1, s. 378).

Regeringen föreslog trots detta inte en obligatorisk tillstånds- eller anmälningsplikt för husbehovstäkter, utan att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att täkt för markinnehavarens husbehov inte får vidtas utan tillstånd. Denna bestämmelse infördes i 12 kap. 1 § andra stycket miljöbalken. Ett motiv bakom att inte gå längre kan ha varit att regeringen ansåg att tillståndstvånget inte skulle omfatta husbehovstäkter som bedrivs inom ramen för ett hållbart jord- eller skogsbruk, såvida inte täktmaterialet eller området behöver särskilt skydd (prop. 1997/98:45 del 1, s. 379). Genom att husbehovstäkter jämfördes med andra täkter fick skyddsbehovet generellt genomslag i miljöbalken. Regeringen ansåg däremot inte att mindre täkter skulle bli belagda med tillståndsplikt eftersom sådana små uttag vanligtvis får anses medföra relativt obetydlig inverkan på naturresurser och miljön (prop. 1997/98:45 del 2, s. 146).

I förordningen (1998:904) om täkter och anmälan för samråd gav regeringen länsstyrelserna bemyndigande att meddela föreskrifter enligt 12 kap. 1 § miljöbalken om tillståndsplikt för husbehovstäkt av morän eller naturgrus.

Sedan den 1 augusti 2005 prövas täkter i likhet med andra miljöfarliga verksamheter enligt reglerna i 9 kap. miljöbalken och förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Anledningen till att flytta reglerna för prövning av täkter från 12 kap. till 9 kap. var bland annat att få en ökad enhetlighet i regelverket. Någon ändring av vilka verksamheter som var tillstånds- respektive anmälningspliktiga var inte avsedd. Regeringen konstaterade dock att även husbehovstäkter bör kunna delas in i tillstånds- och anmälningspliktiga verksamheter och de som varken kräver tillstånd eller anmälan (prop. 2004/05:129, s. 75). Den 1 januari 2008 infördes bestämmelser om anmälningsplikt för husbehovstäkter, motsvarande dem vi har idag.

Sedan 2013 finns bestämmelser om tillstånds- och anmälningsplikt för miljöfarliga verksamheter enligt 9 kap. miljöbalken i miljöprövningsförordningen (2013:251).

Anmälningsplikt för alla mindre husbehovstäkter

Enligt 4 kap. 4 § miljöprövningsförordningen gäller anmälningsplikt C för täkt för markinnehavarens husbehov av mer än 10 000 ton totalt uttagen mängd naturgrus.

Enligt 4 kap. 5 § miljöprövningsförordningen gäller anmälningsplikt C för täkt för markinnehavarens husbehov av mer än 10 000 ton totalt uttagen mängd berg eller av torv med ett verksamhetsområde större än 5 hektar eller mer än 50 000 kubikmeter totalt uttagen mängd torv.

När reglerna om husbehovstäkt först infördes var syftet att ge en viss frihet till verksamhetsutövare inom jord- och skogsbruk som behövde en täkt inom ramen för sin egen verksamhet. Naturvårdsverket bedömer att bestämmelserna åtminstone från och med miljöbalkens införande har utvecklats mer och mer mot att fler husbehovstäkter bör omfattas av förprövningsplikt.

Ett viktigt syfte med miljöbalken är att trygga en långsiktigt god hushållning med mark och vatten ur bland annat ekologisk och samhällsekonomisk synpunkt (1 kap. 1 § andra stycket 4 miljöbalken). Det mark- eller vattenområde som en verksamhet får ta i anspråk ska väljas med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön (2 kap. 6 § första stycket). Vidare ska den som bedriver en verksamhet utföra de skyddsåtgärder, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön (2 kap. 3 § första stycket).

Alla täkter utgör miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. miljöbalken. Visserligen är miljöbalkens allmänna bestämmelser i bland annat 2 kap. tillämpliga på alla täkter, oavsett om de omfattas av en föreskriven förprövningsplikt enligt 9 kap. eller inte. Normalt sett utgår dock miljöbalkens bestämmelser från att en verksamhet ska bedömas utifrån sin påverkan på miljön och människors hälsa. Som den ser ut idag är dock förprövningsplikten för mindre täkter snarare relaterad till syftet med verksamheten och verksamhetsutövarens identitet än till vilken miljö- och hälsopåverkan täkten har. Naturvårdsverket anser att det med tiden har blivit allt svårare att motivera att prövningsförfarandet för mindre husbehovstäckter avviker från det normala, det vill säga att en verksamhet bedöms utifrån sin påverkan.

Naturvårdsverket bedömer att en täkt som inte kräver tillstånd eller anmälan enligt miljöprövningsförfordningen normalt ändå ska anmälas för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken. Enligt detta lagrum ska en verksamhet eller åtgärd anmälas om den kan komma att väsentligt ändra naturmiljön. Det innebär att tillsyn av verksamheten sker innan den startar. Med stöd av 12 kap. 6 § finns möjlighet för tillsynsmyndigheten att ställa krav på verksamhetsutövaren att vidta de åtgärder som behövs för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön. Om detta inte är tillräckligt för skyddet av naturmiljön finns möjlighet att förbjuda verksamheten.

Vid en anmälan av torvtäkt enligt 12 kap. 6 § miljöbalken finns dock inte något krav på redovisning av alternativa lokaliseringar av verksamheten. Jämfört med många andra verksamheter har Naturvårdsverket tidigare i torvredovisningen anfört att detta kan anses vara särskilt negativt såvitt avser torvtäckter. Även täkter för berg och naturgrus kan dock ha stor miljöpåverkan, även om denna påverkan kan se annorlunda ut än torvtäckernas. För berg och naturgrus kan det till exempel handla om buller och dammande samt påverkan på grund- och dricksvatten.

Tillsynssamråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken kan inte anses lika grundligt som en prövning enligt 9 kap. miljöbalken och miljöprövningsförfordningen. Vidare behöver en anmälan enligt 12 kap. 6 § enbart göras om verksamheten kan förväntas väsentligen ändra naturmiljön. Det finns således ett utrymme för bedömning där verksamhetsutövaren själv har att avgöra om denne är skyldig att göra en anmälan eller inte. Det innebär större risk för att anmälan inte görs trots att så borde ha skett. Naturvårdsverket bedömer att denna risk skulle minska väsentligt om C-anmälningsplikt enligt miljöprövningsförfordningen införs, eftersom det då blir tydligare vad som gäller.

Samråd enligt 12 kap. 6 § är avsett bland annat att fånga upp sådana miljöfarliga verksamheter som typiskt sett inte alltid medför sådan miljöpåverkan att ett generellt förprövningskrav enligt 9 kap. är motiverat. Av samma skäl som regeringen anförde i miljöbalkspropositionen 1997/98:45 (se ovan) anser Naturvårdsverket

emellertid att miljöpåverkan från husbehovstäkt generellt sett är så pass stor att förprövningskrav enligt 9 kap. är motiverat.

En ändring i förprövningsreglerna är motiverad av hänsyn till skyddet för miljön och människors hälsa. Särskilt när det gäller frågan om naturgrustäkter kan efterfrågan att utvinna grus från grusåsar innebära att miljö kvalitetsmålet *Grundvatten av god kvalitet* blir svårare att nå.

Enligt Naturvårdsverket är det viktigt att uppmärksamma den så kallade stoppregeln för naturgrus i 9 kap. 6 f § miljöbalken. Stoppregeln innebär att en täkt av naturgrus som kräver tillstånd eller anmälan inte får komma till stånd om det är möjligt och ekonomiskt rimligt att använda ett annat material och naturgrusförekomsten är betydelsefull för dricksvattenförsörjning och täkten kan medföra en försämrade vattenförsörjning, eller naturgrusförekomsten utgör en värdefull natur- eller kulturmiljö. Liknande stoppregel för täkt av torv finns i 9 kap. 6 g § miljöbalken. Enligt denna bestämmelse får en torvtäkt som kräver tillstånd eller anmälan inte komma till stånd i en våtmark som utgör en värdefull natur- eller kulturmiljö.

Ett problem med att låta mindre husbehovstäkter falla utanför förprövningskrav enligt 9 kap. miljöbalken är att stoppreglerna inte blir direkt tillämpliga på sådana täkter som saknar krav på tillstånd eller anmälan enligt 9 kap. och miljöprövningsförordningen. Det finns en klar risk att frågan inte blir bedömd i tillräcklig omfattning vid ett samråd enligt 12 kap. 6 §. Det är enligt Naturvårdsverkets uppfattning angeläget att stoppreglerna blir tillämpliga på husbehovstäkter för både naturgrus och torv i större utsträckning än idag.

I tillstånds- eller anmälningsärenden enligt 9 kap. miljöbalken ska normalt sådana områden väljas som är mindre värdefulla ur ett natur- och miljöperspektiv, till exempel sådana områden som redan är påverkade av tidigare verksamhet. Det är därför olämpligt att mindre täktverksamheter för husbehov kan bedrivas på platser där verksamheten inte hade tillåtits om förprövningsplikt enligt 9 kap. hade gällt, vilket kan bli följden om stoppregeln inte tillämpas på de minsta husbehovstäkterna. I förlängningen kan det också leda till att området anses mindre värdefullt som natur- eller kulturmiljö vid en senare prövning av tillstånd till eller anmälan av en täktverksamhet. Området kan då anses som en lämpligare lokalisering än vad som varit fallet om verksamheten från början hade förprövats enligt 9 kap. miljöbalken.

Någon särskild stoppregel för täkt av berg finns inte. Denna typ av täkt får istället hanteras enligt de allmänna prövningsbestämmelserna i miljöbalken. Någon miljökonsekvensbeskrivning behöver dock inte göras för de verksamheter som faller utanför förprövningskrav enligt 9 kap. miljöbalken. Liknande problem som för naturgrustäkterna, det vill säga att täkter tillåts med olämpliga lokaliseringar, kan därför bli resultatet ifråga om bergtäkter.

Naturvårdsverket anser att det inte är förenligt med miljöbalkens syfte att tillåta naturgrus- eller bergtäkt med ett totalt uttag av till och med 10 000 ton eller en torvtäkt med ett verksamhetsområde om till och med 5 hektar eller ett totalt uttag av till och med 50 000 kubikmeter utan krav på förprovning. Dagens regler gör det möjligt att utan förprovning starta en täkt för markinnehavarens husbehov som, till exempel på grund av verksamhetens lokalisering, kan ha stor påverkan på miljön eller människors hälsa. Om en täkt bedrivs för annat än markinnehavarens husbehov är verksamheten tillståndspliktig enligt miljöprövningsförordningen.

Eftersom påverkan på miljön inte är beroende av vilken fastighet materialet används på anser Naturvårdsverket att det finns skäl att ändra bestämmelserna om husbehovstäkter. Naturvårdsverkets bedömning är att samtliga täkter bör omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt miljöprövningsförordningen. Det bör därför genomföras en ändring som innebär att husbehovstäkterna i vart fall ska vara anmälningspliktiga oavsett storlek. Naturvårdsverket föreslår att det inte bör finnas någon nedre gräns för förprovningsskyldighet för husbehovstäkter.

Om det inte finns någon nedre gräns kan formuleringen ”totalt uttagen mängd”, i nuvarande reglering, tas bort. Det skulle innebära en fördel eftersom det är svårt att få fram underlag för att göra bedömningen av den totalt uttagna mängden. Enligt Naturvårdsverkets tolkning bör ”totalt uttagen mängd” gälla uttag från och med det att reglerna trädde i kraft, alltså från och med den 1 januari 2008. Uttag före reglernas ikraftträdande ska inte räknas in.⁵ Eftersom det inte finns någon dokumentationsskyldighet för uttag för husbehov, är det svårt för både verksamhetsutövare och tillsynsmyndighet att med säkerhet veta när denna uttagsgräns är nådd. Om förprovningsskyldighet införs för samtliga täkter behöver man inte bedöma hur stor mängd som har tagits ut. Naturvårdsverket har i arbetet med att ta fram förslaget tagit hänsyn till eventuella gränsdragningssvårigheter när det gäller frågan om vad som är en täkt enligt miljöbalken, men bedömer att gränsdragningen inte bör bli ett problem i praktiken.

Om anmälningsplikt C införs även för de mindre husbehovstäkterna blir 25 § förordningen (1998:944) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd tillämplig. Det innebär att en anmälan ska innehålla de uppgifter, ritningar och tekniska beskrivningar som behövs för att tillsynsmyndigheten ska kunna bedöma verksamhetens art, omfattning eller miljöeffekter. I den utsträckning som behövs i det enskilda fallet ska en anmälan också innehålla en miljökonsekvensbeskrivning. Prövnings-

⁵ <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Takter/Husbehovstakter/>

myndigheten ska också pröva om verksamheten behöver tillståndsprövas, enligt 26 a §. Om myndigheten finner att verksamheten antas medföra betydande miljöpåverkan, ska myndigheten förelägga verksamhetsutövaren att ansöka om tillstånd. Enligt 9 kap. 6 a § miljöbalken har tillsynsmyndigheten enligt nu gällande reglering möjlighet att förelägga en verksamhetsutövare att ansöka om tillstånd, om verksamheten medför risk för betydande föroreningar eller andra betydande olägenheter för människors hälsa eller miljön, även om verksamheten inte är tillståndspliktig. Bestämmelserna i 9 kap. 6 a § miljöbalken och 26 a § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd gäller även för verksamheter som kräver anmälan enligt 12 kap. 6 § miljöbalken. En ändring enligt Naturvårdsverkets förslag bör alltså inte medföra någon större skillnad för verksamhetsutövaren jämfört med idag.

4.1.2 Konsekvensanalys

Problemanalys

Förslaget i korthet och dess miljöeffekter

Naturvårdsverkets förslag innebär att alla täkter av naturgrus, berg eller torv för markinnehavarens husbehov som idag saknar förprövningsplikt som miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. miljöbalken och miljöprövningsförordningen blir C-anmälningspliktiga. Detta kommer bland annat att göra det lättare för prövningsmyndigheten att uppmärksamma verksamhetens miljö- och hälsopåverkan vid prövningen.

Förslaget kan förväntas leda till bättre lokaliseringar av täkter, inklusive tillståndspliktiga sådana, bland annat genom att hänsyn till naturvärden måste tas. Det kan i sin tur ha positiva effekter vad gäller klimatpåverkan och påverkan på grundvatten och biologisk mångfald. Eftersom det idag inte finns någon anmälningsplikt för dessa verksamheter är det svårt att veta hur vanligt förekommande täkterna är, samt hur de är fördelade över landet. Det är därför svårt att uttrycka potentiell miljönytta i kvantitativa termer. Ytterligare en positiv effekt av att anmälningsplikt införs är därför att kunskapen om antalet täkter, samt deras lokalisering, kommer att öka. Det innebär att större hänsyn kan tas till den gröna infrastrukturen, samt andra natur- och miljövärden vid planering av täktverksamhet. Det har också den positiva effekten att tillsynsmyndigheten får kännedom om värdefulla sandbiotoper.

Alternativa lösningar

Alternativa lösningar innebär att nuvarande regler om anmälningsplikt med undantag för mindre husbehovstäckter behålls, eller att en nedre gräns för anmälningsplikt för de mindre husbehovstäckterna finns kvar men sänks.

Konsekvenser

Konsekvenser för kommuner och länsstyrelser

Förslaget innebär att de husbehovstäkter av naturgrus, berg eller torv som idag inte omfattas av krav på förprovning enligt 9 kap. miljöbalken och miljöprovningsförordningen kommer att göra det genom att krav på anmälan införs. En sådan anmälan ska göras hos den kommun som är tillsynsmyndighet. Förslaget kommer alltså att innebära en ökad belastning för kommunerna. Det är dock svårt att göra en närmare uppskattning av antalet anmälningar och därmed hur stor den ökade belastningen för kommunerna kommer att bli. Vidare är det troligt att alla kommuner inte kommer att beröras i samma omfattning, eftersom förutsättningarna för att bedriva en täkt varierar geografiskt. För de flesta kommunerna blir den ökade belastningen troligen inte särskilt särskilt stor. C-anmälningsplikt finns redan idag för de större täkterna, så det är alltså ingen ny provningstyp som läggs på kommunerna. Flertalet kommuner bör därför redan ha kompetens för att göra denna typ av provning, eller ha möjlighet att skaffa sig det.

De husbehovstäkter som enligt Naturvårdsverkets förslag blir C-anmälningspliktiga bör redan idag i stor omfattning vara föremål för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken. Sådana samråd sker med länsstyrelsen enligt 2 kap. 8 § 9 miljötillsynsförordningen (2011:13). Om verksamheterna istället blir föremål för C-anmälan till kommunerna, kommer alltså antalet samråd hos länsstyrelserna att minska. I vissa fall kan det dock vara så att en täktverksamhet också kräver någon form av tillstånd, till exempel för markavvattning. En sådan tillståndsprövning ska göras hos länsstyrelsen, som i sådant fall också ska ta hand om C-anmälan. Bördan för länsstyrelserna bör dock sammantaget minska jämfört med idag.

Det är också en fördel för berörda tillsynsmyndigheter, dvs. länsstyrelser och kommuner, om verksamheten har anmälts, vilket vid behov kan resultera i ett beslut om skyddsåtgärder, eftersom det underlättar en effektiv tillsyn.

Konsekvenser för verksamhetsutövare

Som nämnts bör de husbehovstäkter som enligt Naturvårdsverkets förslag blir C-anmälningspliktiga redan idag i stor omfattning vara föremål för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken. Om anmälningsplikt enligt 9 kap. miljöbalken och miljöprovningsförordningen införs behöver ingen anmälan för samråd göras. För verksamhetsutövaren bör det i de flesta fall inte innebära en särskilt mycket större börda att göra en C-anmälan av miljöfarlig verksamhet jämfört med en anmälan för samråd enligt 12 kap. 6 §. Vid anmälan enligt 12 kap. 6 § ska verksamhetsutövaren själv göra en bedömning av om täkten är anmälningspliktig eller inte, även om svaret oftast bör bli att anmälan krävs. Om anmälningsplikt enligt 9 kap. miljöbalken och miljöprovningsförordningen införs, behöver verksamhetsutövaren inte längre göra denna bedömning.

För de verksamhetsutövare som idag inte har anmält eller avser att anmäla sin täktverksamhet för samråd, får man dock utgå ifrån att bördan kommer att öka om

Naturvårdsverkets förslag genomförs. Det kan emellertid inte anses vara en oproportionerlig börda för dessa verksamhetsutövare jämfört med den miljönytta som en C-anmälan innebär och med hänsyn till att anmälningsplikt gäller för andra jämförbara miljöfarliga verksamheter.

4.1.3 Betydande miljöpåverkan

Enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU av den 13 december 2011 om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt ska medlemsstaterna vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa att projekt som kan antas medföra en betydande miljöpåverkan bland annat på grund av deras art, storlek eller lokalisering blir föremål för krav på tillstånd och en bedömning av deras miljöpåverkan innan tillstånd ges (artikel 2). Enligt direktivets krav (artikel 4) ska vissa projekt alltid bli föremål för en miljöbedömning (dessa projekt nämns i bilaga 1), medan medlemsstaterna för andra projekt själva ska bestämma om projektet ska bli föremål för en miljöbedömning eller inte (bilaga 2).

Enligt bilaga 1 ska stenbrott och gruvdrift i dagbrott där verksamhetsområdet är mer än 25 hektar, eller torvutvinning med ett verksamhetsområde över 150 hektar, alltid bli föremål för en miljöbedömning. Enligt bilaga 2 ska stenbrott, gruvdrift i dagbrott och torvutvinning, som inte omfattas av bilaga I, bli föremål för en miljöbedömning om medlemsstaten bestämmer det. Husbehovstätter är inte undantagna från bestämmelserna om miljöbedömning enligt direktivet. I 3 § förordningen (1998:905) om miljökonsekvensbeskrivningar anges vilka verksamheter eller åtgärder som alltid ska antas medföra en betydande miljöpåverkan. Enligt 3 § första stycket 2 a ska en tillståndspliktig torvtäkt som omfattar mer än 150 hektar eller har en produktion som överstiger 25 000 kubikmeter per kalenderår alltid antas medföra en betydande miljöpåverkan. Enligt 2 b ska en tillståndspliktig täkt för annat än husbehov av berg, naturgrus eller andra jordarter, undantaget torv eller matjord, som omfattar mer än 25 hektar eller har en produktion som överstiger 25 000 ton per kalenderår, alltid antas medföra en betydande miljöpåverkan.

För att det svenska regelverket på ett tydligare sätt ska återspegla EU-direktivets syfte, bör undantaget för täkt av berg för husbehov i 3 § första stycket 2 b tas bort. En bergtäkt för husbehov som omfattar mer än 25 hektar eller har en produktion som överstiger 25 000 ton per kalenderår, ska alltså enligt Naturvårdsverkets förslag alltid antas medföra en betydande miljöpåverkan.

Konsekvensanalys

Alternativa lösningar

En alternativ lösning är att inte göra någon ändring, så att nu gällande regler fortsätter att gälla. Det innebär att en bergtäkt för husbehov som omfattar mer än 25 hektar eller har en produktion som överstiger 25 000 ton per kalenderår inte alltid

antas medföra en betydande miljöpåverkan, och därmed inte alltid genomgår den bedömning som kan behövas. Det innebär också att de svenska reglerna inte tydligt återspeglar EU-direktivets syfte.

Konsekvenser för länsstyrelser

Enligt 6 kap. 4 § första stycket 1 miljöbalken ska den som avser att bedriva en tillståndspliktig verksamhet samråda med länsstyrelsen, tillsynsmyndigheten och enskilda som kan antas bli särskilt berörda. Enligt 4 § första stycket 2 a ska samråd dessutom ske med övriga statliga myndigheter, kommuner, allmänhet och organisationer som kan antas bli berörda, om verksamheten till följd av föreskrifter ska antas medföra en betydande miljöpåverkan. Om en verksamhet inte omfattas av 4 § första stycket 2 a, ska länsstyrelsen under samrådet pröva om verksamheten ändå ska antas medföra en betydande miljöpåverkan, i enlighet med 5 § andra stycket, och därmed omfattas av bestämmelserna om utökat samråd i 4 § första stycket 2. Om Naturvårdsverkets förslag genomförs behöver länsstyrelsen inte göra en egen prövning av om verksamheten ska antas medföra en betydande miljöpåverkan eller inte. Naturvårdsverkets förslag bör alltså leda till en minskad börda för länsstyrelsen jämfört med idag.

Konsekvenser för verksamhetsutövare

En bergtäkt för husbehov antas enligt gällande regler inte per automatik alltid medföra betydande miljöpåverkan, oavsett täktens storlek eller utbruten mängd. Husbehovstäkter av berg som är större än 25 hektar är tillståndspliktiga och för en sådan ska länsstyrelsen pröva om verksamheten ska antas medföra en betydande miljöpåverkan, enligt 6 kap. 5 § andra stycket miljöbalken. Om Naturvårdsverkets förslag genomförs bör skillnaden för verksamhetsutövaren inte bli alltför stor jämfört med idag, eftersom länsstyrelsen vid en prövning av täkter av denna storlek ofta bör finna att verksamheten ska antas medföra en betydande miljöpåverkan, och att ett utökat samråd därmed ska äga rum enligt bestämmelserna i 6 kap. 4 § första stycket 2.

Om en verksamhet omfattas av samrådskravet i 6 kap. 4 § första stycket 2 miljöbalken, ställs också specifika krav på en miljökonsekvensbeskrivnings innehåll enligt 6 kap. 7 § andra stycket. Kravet bör inte medföra någon större skillnad jämfört med idag, eftersom en miljökonsekvensbeskrivning alltid ska innehålla de uppgifter som behövs med hänsyn till verksamhetens art och omfattning i enlighet med första stycket.

Det kan emellertid inte uteslutas att bördan för verksamhetsutövaren kan komma att öka om Naturvårdsverkets förslag genomförs. En eventuellt större börda kan emellertid inte anses vara oproportionerlig med hänsyn till de fördelar som en bredare samrådsrets och större krav på en miljökonsekvensbeskrivning skulle medföra i form av ett bättre prövningsunderlag. Det kan heller inte anses oproportioner-

ligt med hänsyn till att andra jämförbara miljöfarliga verksamheter antas medföra en betydande miljöpåverkan.

4.2 Övergångszoner

Övergångszoner, bryn, mellan olika markslag, till exempel skogsbryn mellan skogs- och jordbruksmark eller mellan skogsmark och vattenmiljöer, utgör en sammanhängande enhet som i idealfallet successivt sträcker sig från till exempel ett öppet jordbrukslandskap in i ett mer slutet skogslandskap. I dag är många sådana övergångszoner relativt dåligt utvecklade. Övergångszonerna karaktäriseras istället av skarpa övergångar mellan skogsmark och odlingslandskap. Enligt analyser av NILS-data för jordbrukslandskapet så har ungefär hälften av skogsbrynen antingen en tvär skogsmantel eller ingen skogsmantel alls⁶.

Naturliga övergångszoner är små till stora varierade och biologiskt rika områden som har en mycket stor betydelse för den biologiska mångfalden, landskapets gröna infrastruktur och ekosystemtjänster genom att de ofta utgör spridningskorridorer, tillflyktsorter och livsmiljö för arter som inte kan fortleva i rena skogsmiljöer eller rationellt brukad jordbruksmark. I brynmiljöerna kan även många av de arter som är knutna till skogs- eller jordbrukslandskapet vistas.

Samverkansprojekt om övergångszoner

Inom Miljömålsrådet leder Jordbruksverket samverkansprojektet: *Övergångszoner mellan skogs- och jordbruksmark*. I projektgruppen ingår Jordbruksverket, Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen, Riksantikvarieämbetet, SGU och länsstyrelserna i Stockholm och Östergötland.

Inom projektet har myndigheterna åtagit sig att:

- Identifiera hinder för önskad utveckling av bryn
- Föreslå åtgärder för att undanröja hinder för bevarande och nyetablering av bryn
- Ge förslag på skötselåtgärder för bryn
- Ta fram ett gemensamt informationsunderlag som ska rikta sig både till markägare och till rådgivare med syftet att användas inom båda sektorerna

⁶ SLU, 2015. Jordbrukslandskapet. Tillstånds- och förändringsanalyser baserade på data från NILS. SLU:s arbetsrapport 445 2015.

- Analysera behov och eventuell utformning av styrmedel för skötsel och anläggning av brynmiljöer

Samverkansprojektet inleddes 2016 och kommer att pågå även under 2017. Projektet behandlar endast bryn mellan skogs- och jordbruksmark, men resultatet av projektet kommer till stor del att kunna tillämpas även på andra typer av bryn.

Naturvårdsverket kommer inom detta regeringsuppdrag inte att föregå projektets resultat, men vill ändå peka på några viktiga aspekter som projektet har identifierat.

Några viktiga aspekter

Generellt vill vi framhålla att övergångszoner har stor betydelse för grön infrastruktur och biologisk mångfald i landskapet. De bör därför uppmärksammas mer, bland annat i skogs- och jordbruksverksamheter, inom arbetet med skyddade områden, vid fysisk planering, samt i strategier för markanvändning och skydd.

Åtgärder och verksamheter inom övergångszoner kan ofta komma att väsentligt ändra naturmiljön och ska då anmälas för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken. Detta uppmärksammas inte alltid och vi ser ett ökat behov av information och vägledning om detta. Vid revidering av Naturvårdsverkets handbok respektive allmänna råd om samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken kan dessa kompletteras med betydelsen av att vid bedömning av samrådsanmälningar om åtgärder som berör övergångszoner bör dessa områdets betydelse för den gröna infrastrukturen beaktas.

Ett sätt att öka intresset för att bevara, vårda och skapa övergångszoner skulle kunna vara att föra in möjlighet till ersättning för övergångszoner i ersättningssystemen inom landsbygdsprogrammet. Detta är något som det ovan nämnda samverkansprojektet bland annat kommer att titta på.

4.3 Författningstexter

Naturvårdsverket föreslår följande ändringar i miljöprövningsförordningen (2013:251) och förordningen (1998:905) om miljökonsekvensbeskrivningar.

<i>Miljöprövningsförordningen (2013:251)</i> <i>Nuvarande lydelse</i>	<i>Miljöprövningsförordningen (2013:251)</i> <i>Föreslagen lydelse⁷</i>
<p>4 kap. 4 § Anmälningsskyldighet C och verksamhetskod 10.30 gäller för täkt för markinnehavarens husbehov av mer än 10 000 ton totalt uttagen mängd naturgrus.</p> <p>5 § Anmälningsskyldighet C och verksamhetskod 10.40 gäller för täkt för markinnehavarens husbehov av</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. mer än 10 000 ton totalt uttagen mängd berg, 2. torv med ett verksamhetsområde större än 5 hektar, eller 3. mer än 50 000 kubikmeter totalt uttagen mängd torv. <p>Anmälningsskyldigheten gäller inte om verksamheten</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. omfattas av bearbetningskoncession enligt lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter, eller 2. är tillståndsskyldig enligt 1 eller 2 §. 	<p>4 kap. 4 § Anmälningsskyldighet C och verksamhetskod 10.30 gäller för täkt av naturgrus för markinnehavarens husbehov.</p> <p>5 § Anmälningsskyldighet C och verksamhetskod 10.40 gäller för täkt för markinnehavarens husbehov av berg och torv. Anmälningsskyldigheten gäller inte om verksamheten är tillståndsskyldig enligt 1 eller 2 §.</p>

⁷ Riksdagen beslutade i november 2016 att anta förslaget att upphäva lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter (torvlagen). Från den 1 januari 2017 gäller inte längre torvlagen. Naturvårdsverket utgår därför i förslaget till ny 4 kap. 5 § MPF att en referens till torvlagen inte längre fyller något syfte. Referensen kan upphävas.

<p><i>Förordningen (1998:905) om miljökonsekvensbeskrivningar</i> <i>Nuvarande lydelse</i></p>	<p><i>Förordningen (1998:905) om miljökonsekvensbeskrivningar</i> <i>Föreslagna lydelse</i></p>
<p>3 § En verksamhet eller åtgärd ska alltid antas medföra en betydande miljöpåverkan, om verksamheten eller åtgärden</p> <p>...</p> <p>2. omfattas av 4 kap. 1, 2 eller 3 § miljöprövningsförordningen och</p> <p>a) är en torvtäkt som omfattar mer än 150 hektar eller har en produktion som överstiger 25 000 kubikmeter per kalenderår, eller</p> <p>b) är en täkt för annat än husbehov av berg, naturgrus eller andra jordarter, torv och matjord undantagna, som omfattar mer än 25 hektar eller har en produktion som överstiger 25 000 ton per kalenderår,</p> <p>...</p>	<p>3 § En verksamhet eller åtgärd ska alltid antas medföra en betydande miljöpåverkan, om verksamheten eller åtgärden</p> <p>...</p> <p>2. omfattas av 4 kap. 1, 2 eller 3 § miljöprövningsförordningen och</p> <p>a) är en torvtäkt som omfattar mer än 150 hektar eller har en produktion som överstiger 25 000 kubikmeter per kalenderår,</p> <p>b) är en täkt av berg som omfattar mer än 25 hektar eller har en produktion som överstiger 25 000 ton per kalenderår, eller</p> <p>c) är en täkt för annat än husbehov av naturgrus eller andra jordarter, torv och matjord undantagna, som omfattar mer än 25 hektar eller har en produktion som överstiger 25 000 ton per kalenderår,</p> <p>.....</p>

5 Åtgärder med koppling till grön infrastruktur

Under arbetet med denna redovisning har flera förslag på åtgärder kommit fram som vi ser skulle kunna vara till nytta för arbetet med att skapa och bibehålla en grön infrastruktur. Åtgärderna har tidigare förts fram i andra sammanhang.

Ny ESAB överenskommelse

När det gäller skogsmark har naturreservaten en särskilt viktig funktion på grund av de stora skillnaderna mellan skyddade områden och brukad skog. Det är viktigt att i dagsläget hålla ett högt tempo i arbetet med områdesskydd, så att inte nuvarande och potentiella värdekärnor av stor betydelse för den skogliga gröna infrastrukturen avverkas.

Ett instrument som har varit positivt i det sammanhanget är ESAB-överenskommelsen. Den kom till efter påtryckningar från de större skogsbolagen, som önskade ersättningsmark i utbyte mot mark som pekats ut som reservatsförslag. Genom ett regeringsbeslut fick då Sveaskog i uppdrag att ställa upp med denna utbytesmark till de tre största skogsbolagen. Detta har setts som positivt för takten i områdesskyddsarbetet. Det är dock främst den boreala och boreonemorala skogen som har gynnats av detta, eftersom det är här som dessa tre bolag har sitt markinnehav. Någon ädellövskog har till exempel inte i nämnvärd omfattning skyddats inom ESAB-överenskommelsen.

En ny ESAB-överenskommelse som även innefattar mindre skogsägare skulle kunna vara till nytta i fler delar av landet. Det skulle även kunna leda till att mer ädellövskog skyddas. Naturvårdsverket ser ett behov av att utreda förutsättningarna för en sådan överenskommelse.

Utreda utökat markavvattningsförbud

Naturvårdsverket har i yttrande i oktober 2014 över vattenverksamhetsutredningen framhållit att en fungerande lagstiftning som möjliggör tillsyn, nyprövning och omprövning av markavvattningsföretag och diken är en förutsättning för att nå vattendirektivets mål för förvaltningen av våra vatten och andra mål som samhället har inom naturvårds- och miljöområdet. Dessa är bland annat kopplade till en rad andra EU-direktiv och naturvårdskonventioner. Skyddet för våtmarkerna bör inte urholkas. Samtidigt är ett mindre omständligt prövningsförfarande önskvärt.

Naturvårdsverket kan därför se ett behov av en samlad utredning kring markavvattningsförbud och tillståndsprövning. En sådan utredning skulle också kunna belysa om konsekvenserna är sådana att det är ändamålsenligt att skärpa lagstiftningen kring tillståndsprövning i syfte att täcka upp ett eventuellt borttagande av

förbudet, och/eller att skärpa lagstiftningen i delar av landet där det inte råder markavvattningsförbud idag.

Naturvårdsavtal

Naturvårdsverket hemställde hos regeringen i december 2010, tillsammans med Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen Skåne, att reglerna för naturvårdsavtal ändrades så att beskattningen hänförs till året (eller åren) för utbetalning. Beskattning samma år som utbetalningen sker skulle bidra till att göra skyddsformen naturvårdsavtal mer attraktiv för fastighetsägare.

6 Samtliga författningsförslag

Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Härigenom föreskrivs att 5 § samt bilaga 1-3 i förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
<p>5 §</p> <p>Sådana mark- eller vattenområden som anges i bilaga 1 utgör biotopskyddsområden enligt 7 kap. 11 § första stycket 1 miljöbalken.</p> <p>Länsstyrelsen prövar frågor om dispens enligt 7 kap. 11 § andra stycket miljöbalken som avser sådana biotopskyddsområden.</p> <p>Länsstyrelsen får besluta om de åtgärder som behövs för att vårda områdena.</p> <p>Bilaga 1</p> <p>Biotopskyddsområden som avses i 5 §</p> <p>1. Allé Lövträd planterade i en enkel eller</p>	<p>5§</p> <p>Sådana mark- eller vattenområden som anges i bilaga 1 utgör biotopskyddsområden enligt 7 kap. 11 § första stycket 1 miljöbalken.</p> <p>Länsstyrelsen prövar frågor om dispens enligt 7 kap. 11 § andra stycket miljöbalken som avser sådana biotopskyddsområden, <i>när dessa inte ligger på mark som omfattas av skogsvårdslagen (1979:429). Skogsstyrelsen prövar sådana frågor om dispens när området ligger på mark som omfattas av skogsvårdslagen.</i></p> <p>Länsstyrelsen <i>eller Skogsstyrelsen</i> får besluta om de åtgärder som behövs för att vårda områdena. <i>Den myndighet som prövar frågor om dispens enligt andra stycket får besluta i frågan.</i></p> <p>Bilaga 1</p> <p>Biotopskyddsområden som avses i 5 §</p> <p>1. Allé Lövträd planterade i en enkel eller</p>

<p>dubbel rad som består av minst fem träd längs en väg eller det som tidigare utgjort en väg eller i ett i övrigt öppet landskap. Träden ska till övervägande del utgöras av vuxna träd.</p> <p><i>[Ingen nuvarande lydelse]</i></p> <p>2. Källa med omgivande våtmark i jordbruksmark Ett område i <i>terräng</i> där grundvatten koncentrerat strömmar ut och där den våtmark som uppkommer till följd av det utströmmande vattnet uppgår till högst ett hektar.</p> <p><i>[Ingen nuvarande lydelse]</i></p> <p><i>[Ingen nuvarande lydelse]</i></p>	<p>dubbel rad som består av minst fem träd längs en väg eller det som tidigare utgjort en väg eller i ett i övrigt öppet landskap. Träden ska till övervägande del utgöras av vuxna träd.</p> <p>2. <i>Jätteträd</i> <i>Ett levande, döende eller dött stående löv- eller barrträd som är minst en meter i diameter på det smalaste stället under brösthöjd. Skyddet omfattar även den markyta som motsvarar trädkronans lodprojektion.</i></p> <p>3. Källa med omgivande våtmark i jordbruksmark Ett område i <i>jordbruksmark</i> där grundvatten koncentrerat strömmar ut och där den våtmark som uppkommer till följd av det utströmmande vattnet uppgår till högst ett hektar.</p> <p>4. <i>Källa med omgivande våtmark i skogsmark</i> <i>Ett område i skogsmark där grundvatten koncentrerat strömmar ut och där den våtmark som uppkommer till följd av det utströmmande vattnet uppgår till högst ett hektar.</i></p> <p>5. <i>Myrholme</i> <i>En holme av fast mark med kontinuitetsskog och en areal av högst 0,5 hektar som helt omges av myrmark. Skogen har uppkommit genom naturlig föryngring och ingen eller obetydlig avverkning har skett under de senaste 30 åren, eller så har holmen varit kontinuerligt trädbevuxen i flera trädgenerationer.</i></p>
---	--

[Ingen nuvarande lydelse]

3. Odlingsröse i jordbruksmark
På eller i anslutning till jordbruksmark upplagd ansamling av stenar med ursprung i jordbruksdriften.

4. Pilevall

Hamlade pilar i en rad som består av antingen

a) minst fem träd med ett inbördes avstånd av högst 100 meter i en i övrigt öppen jordbruksmark eller invid en väg där marken mellan pilt-räden är plan eller upphöjd till en vall, eller

b) minst tre träd, om vallen är väl utbildad, mer än 0,5 meter hög och två meter bred.

Biotopen omfattar trädradens längd med den bredd den vidaste trädkronans projektion på marken utgör.

Om vallen är bredare än trädkronans projektion på marken, omfattar biotopen vallen i sin helhet.

6. Naturligt vattenfall med omgivande mark

Del av ett vattendrag med mer eller mindre fritt fallande vatten med en fallhöjd av minst tre meter, en lutning av minst 1:2 och en bredd av högst 50 meter. Vattendraget är vattenförande året runt. Vattenfallet är inte reglerat och omfattas inte av tillstånd för vattenverksamhet. I biotopen ingår förutom vattenfallet även vattendraget 10 meter uppströms vattenfallets krön och 50 meter nedströms vattenfallets fot, samt omgivande fastmark till och med 10 meter från medelvattenlinjen. Hela biotopen har en areal av högst 0,5 hektar.

7. Odlingsröse i jordbruksmark
På eller i anslutning till jordbruksmark upplagd ansamling av stenar med ursprung i jordbruksdriften.

8. Pilevall

Hamlade pilar i en rad som består av antingen

a) minst fem träd med ett inbördes avstånd av högst 100 meter i en i övrigt öppen jordbruksmark eller invid en väg där marken mellan pilt-räden är plan eller upphöjd till en vall, eller

b) minst tre träd, om vallen är väl utbildad, mer än 0,5 meter hög och två meter bred.

Biotopen omfattar trädradens längd med den bredd den vidaste trädkronans projektion på marken utgör.

Om vallen är bredare än trädkronans projektion på marken, omfattar biotopen vallen i sin helhet.

5. Småvatten och våtmark i jordbruksmark

Ett småvatten eller en våtmark med en areal av högst ett hektar i jordbruksmark som ständigt eller under en stor del av året håller ytvatten eller en fuktig markyta såsom kärr, gölar, vätar, översilningsmarker, kallkällor, mägergravar, öppna diken, dammar och högst två meter breda naturliga bäckfåror. Arealbegränsningen avser inte linjära element som öppna diken eller högst två meter breda naturliga bäckfåror. Dammar anlagda för bevattningsändamål innefattas inte i denna biotop.

6. Stenmur i jordbruksmark

En uppbyggnad av på varandra lagda stenar som har en tydlig, långsträckt utformning i naturen och som har eller har haft hägnadsfunktion eller som funktion att avgränsa jordbruksmarken eller någon annan funktion.

7. Åkerholme

En holme av natur- eller kulturmark med en areal av högst 0,5 hektar som omges av åkermark eller kultiverad betesmark.

Bilaga 2

Särskilt skyddsvärda mark- och vattenområden som avses i 6 och 7 a §§

Brandfält

Lövbrännor

Äldre naturskogsartade skogar

Örtrika allundar

9. Småvatten och våtmark i jordbruksmark

Ett småvatten eller en våtmark med en areal av högst ett hektar i jordbruksmark som ständigt eller under en stor del av året håller ytvatten eller en fuktig markyta såsom kärr, gölar, vätar, översilningsmarker, kallkällor, mägergravar, öppna diken, dammar och högst två meter breda naturliga bäckfåror. Arealbegränsningen avser inte linjära element som öppna diken eller högst två meter breda naturliga bäckfåror. Dammar anlagda för bevattningsändamål innefattas inte i denna biotop.

10. Stenmur i jordbruksmark

En uppbyggnad av på varandra lagda stenar som har en tydlig, långsträckt utformning i naturen och som har eller har haft hägnadsfunktion eller som funktion att avgränsa jordbruksmarken eller någon annan funktion.

11. Åkerholme

En holme av natur- eller kulturmark med en areal av högst 0,5 hektar som omges av åkermark eller kultiverad betesmark.

Bilaga 2

Särskilt skyddsvärda mark- och vattenområden som avses i 6 och 7 a §§

Brandfält

Lövbrännor

Äldre naturskogsartade skogar

<p>Ravinskogar</p> <p>Mindre vattendrag och småvatten med omgivande mark</p> <p><i>[Ingen nuvarande lydelse]</i></p> <p>Örtrika sumpskogar</p> <p>Äldre sandskogar</p> <p>Äldre betespräglade skogar</p> <p>Kalkmarksskogar</p> <p>Rik- och kalkkärr</p> <p>Alkärr</p> <p>Hassellundar och hasselrika skogar</p> <p>Källor med omgivande våtmarker</p> <p>Myrholmar</p> <p>Ras- eller bergbranter</p> <p>Mark med mycket gamla träd</p> <p>Strand- eller svämskogar</p> <p>Strand- eller vattenmiljöer som hyser bestånd av hotade eller missgynnade arter eller som har en väsentlig betydelse för hotade eller missgynnade arters fortlevnad</p> <p>Bilaga 3</p> <p>Särskilt skyddsvärda mark- och vattenområden som avses i 7 och 7 a §§</p> <p>Rik- och kalkkärr i jordbruksmark</p> <p><i>[Ingen nuvarande lydelse]</i></p>	<p>Örtrika allundar</p> <p>Ravinskogar</p> <p>Mindre vattendrag och småvatten med omgivande mark</p> <p><i>Naturliga vattenfall med omgivande mark större än 0,5 hektar</i></p> <p>Örtrika sumpskogar</p> <p>Äldre sandskogar</p> <p>Äldre betespräglade skogar</p> <p>Kalkmarksskogar</p> <p>Rik- och kalkkärr</p> <p>Alkärr</p> <p>Hassellundar och hasselrika skogar</p> <p>Källor med omgivande våtmarker <i>större än ett hektar i skogsmark</i></p> <p><i>Myrholmar större än 0,5 hektar</i></p> <p>Ras- eller bergbranter</p> <p>Mark med mycket gamla träd</p> <p>Strand- eller svämskogar</p> <p>Strand- eller vattenmiljöer som hyser bestånd av hotade eller missgynnade arter eller som har en väsentlig betydelse för hotade eller missgynnade arters fortlevnad</p> <p>Bilaga 3</p> <p>Särskilt skyddsvärda mark- och vattenområden som avses i 7 och 7 a §§</p> <p>Rik- och kalkkärr i jordbruksmark</p> <p><i>Källor med omgivande våtmarker större än ett hektar i jordbruksmark</i></p>
---	--

<p>Ängar</p> <p>Naturbetesmarker</p> <p>Naturliga vattendrag</p> <p>Ras- eller bergbranter</p> <p>Naturliga vattenfall med omgivande mark</p> <p>Naturliga forsar med omgivande mark</p> <p>Naturliga sjöutlopp med omgivande mark</p> <p>Mynningsområden vid havskust</p> <p>Rev av ögonkorall</p> <p>Naturliga sjöar och andra vatten som är naturligt fisktomma</p> <p>Helt eller delvis avsnörda havsvikar</p> <p>Grunda havsvikar</p> <p>Ålgräsängar</p> <p>Biogena rev</p> <p>Strand- eller vattenmiljöer som hyser bestånd av hotade eller missgynnade arter eller som har en väsentlig betydelse för hotade eller missgynnade arters fortlevnad</p>	<p>Ängar</p> <p>Naturbetesmarker</p> <p>Naturliga vattendrag <i>med omgivande mark</i></p> <p>Ras- eller bergbranter</p> <p>Naturliga vattenfall med omgivande mark <i>större än 0,5 hektar</i></p> <p>Naturliga forsar med omgivande mark</p> <p>Naturliga sjöutlopp med omgivande mark</p> <p>Mynningsområden vid havskust <i>med omgivande mark</i></p> <p>Rev av ögonkorall</p> <p>Naturliga sjöar och andra vatten som är naturligt fisktomma <i>med omgivande mark</i></p> <p>Helt eller delvis avsnörda havsvikar <i>med omgivande mark</i></p> <p>Grunda havsvikar <i>med omgivande mark</i></p> <p>Ålgräsängar</p> <p>Biogena rev</p> <p>Strand- eller vattenmiljöer som hyser bestånd av hotade eller missgynnade arter eller som har en väsentlig betydelse för hotade eller missgynnade arters fortlevnad</p>
---	---

Förslag till förordning om ändring i miljötillsynsförordningen (2011:13)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 10 § miljötillsynsförordningen (2011:13) ska ha följande lydelse.

<i>Nuvarande lydelse</i>	<i>Föreslagen lydelse</i>
<p>Skogsstyrelsen har ansvar för tillsynen i fråga om</p> <p>1. biotopskyddsområden på sådan mark som omfattas av bestämmelser i skogsvårdslagen (1979:429) och som <i>Skogsstyrelsen har beslutat om,</i></p> <p>2. avverkning, hyggesbehandling, beståndsanläggning, beståndsvård, uttag av skogsbränsle, skogsbilvägar, skogsgödsling, kalkning i skogsmark och andra skogsbruksåtgärder, i den mån verksamheterna och åtgärderna är sådana som avses i 12 kap. 6 § miljöbalken och omfattas av skogsvårdslagen, och</p> <p>3. avverkning, hyggesbehandling, beståndsanläggning, beståndsvård, uttag av skogsbränsle, skogsbilvägar, skogsgödsling, kalkning i skogsmark och andra skogsbruksåtgärder, om verksamheterna eller åtgärderna kan påverka miljön i ett sådant område som avses i 7 kap. 27 § miljöbalken.</p>	<p>Skogsstyrelsen har ansvar för tillsynen i fråga om</p> <p>1. biotopskyddsområden på sådan mark som omfattas av bestämmelser i skogsvårdslagen (1979:429) och som <i>har beslutats av regeringen eller Skogsstyrelsen,</i></p> <p>2. avverkning, hyggesbehandling, beståndsanläggning, beståndsvård, uttag av skogsbränsle, skogsbilvägar, skogsgödsling, kalkning i skogsmark och andra skogsbruksåtgärder, i den mån verksamheterna och åtgärderna är sådana som avses i 12 kap. 6 § miljöbalken och omfattas av skogsvårdslagen, och</p> <p>3. avverkning, hyggesbehandling, beståndsanläggning, beståndsvård, uttag av skogsbränsle, skogsbilvägar, skogsgödsling, kalkning i skogsmark och andra skogsbruksåtgärder, om verksamheterna eller åtgärderna kan påverka miljön i ett sådant område som avses i 7 kap. 27 § miljöbalken.</p>

Naturvårdsverket föreslår följande ändringar i miljöprövningsförordningen (2013:251) och förordningen (1998:905) om miljökonsekvensbeskrivningar.

<i>Miljöprövningsförordningen (2013:251) Nuvarande lydelse</i>	<i>Miljöprövningsförordningen (2013:251) Föreslagen lydelse⁸</i>
<p>4 kap. 4 § Anmälningsskyldighet C och verksamhetskod 10.30 gäller för täkt för markinnehavarens behov av mer än 10 000 ton totalt uttagen mängd naturgrus.</p> <p>5 § Anmälningsskyldighet C och verksamhetskod 10.40 gäller för täkt för markinnehavarens behov av</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. mer än 10 000 ton totalt uttagen mängd berg, 2. torv med ett verksamhetsområde större än 5 hektar, eller 3. mer än 50 000 kubikmeter totalt uttagen mängd torv. <p>Anmälningsskyldigheten gäller inte om verksamheten</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. omfattas av bearbetningskoncession enligt lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter, eller 2. är tillståndsskyldig enligt 1 eller 2 §. 	<p>4 kap. 4 § Anmälningsskyldighet C och verksamhetskod 10.30 gäller för täkt av naturgrus för markinnehavarens behov.</p> <p>5 § Anmälningsskyldighet C och verksamhetskod 10.40 gäller för täkt för markinnehavarens behov av berg och torv. Anmälningsskyldigheten gäller inte om verksamheten är tillståndsskyldig enligt 1 eller 2 §.</p>

⁸ Riksdagen beslutade i november 2016 att anta förslaget att upphäva lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter (torvlagen). Från den 1 januari 2017 gäller inte längre torvlagen. Naturvårdsverket utgår därför i förslaget till ny 4 kap. 5 § MPF att en referens till torvlagen inte längre fyller något syfte. Referensen kan upphävas.

<p><i>Förordningen (1998:905) om miljökonsekvensbeskrivningar</i> <i>Nuvarande lydelse</i></p>	<p><i>Förordningen (1998:905) om miljökonsekvensbeskrivningar</i> <i>Föreslagen lydelse</i></p>
<p>3 § En verksamhet eller åtgärd ska alltid antas medföra en betydande miljöpåverkan, om verksamheten eller åtgärden</p> <p>...</p> <p>2. omfattas av 4 kap. 1, 2 eller 3 § miljöprövningsföreläggningen och</p> <p>a) är en torvtäkt som omfattar mer än 150 hektar eller har en produktion som överstiger 25 000 kubikmeter per kalenderår, eller</p> <p>b) är en täkt för annat än husbehov av berg, naturgrus eller andra jordarter, torv och matjord undantagna, som omfattar mer än 25 hektar eller har en produktion som överstiger 25 000 ton per kalenderår,</p> <p>...</p>	<p>3 § En verksamhet eller åtgärd ska alltid antas medföra en betydande miljöpåverkan, om verksamheten eller åtgärden</p> <p>...</p> <p>2. omfattas av 4 kap. 1, 2 eller 3 § miljöprövningsföreläggningen och</p> <p>a) är en torvtäkt som omfattar mer än 150 hektar eller har en produktion som överstiger 25 000 kubikmeter per kalenderår,</p> <p>b) är en täkt av berg som omfattar mer än 25 hektar eller har en produktion som överstiger 25 000 ton per kalenderår, eller</p> <p>c) är en täkt för annat än husbehov av naturgrus eller andra jordarter, torv och matjord undantagna, som omfattar mer än 25 hektar eller har en produktion som överstiger 25 000 ton per kalenderår,</p> <p>.....</p>

7 Referenser

ArtDatabanken Rapporterar 10. ArtDatabanken SLU. Uppsala.

Bjelke, U & Ljungberg, H. (red.) 2012. Rödlistade arter och naturvård i sand- Litteratur

Gardfjell, M., Nordstedt, G. & Wikman, M. (red.) 1985. Älvboken. Fältbiologerna.

Liliegren, Y., Lagerkvist, G. 1996. Nyckelbiotoper i rinnande vatten – ett system för identifiering av särskilt värdefulla biotoper i och i anslutning till rinnande vatten. Länsstyrelsen Jönköpings län. Meddelande 96:34.

Lundberg, S. & Larje, R. (red.) 2002. Handbok om strömmande vatten. Naturhistoriska riksmuseet och Naturskyddsföreningen.

Löfroth, M. 1992. Våtmarkernas betydelse.

Naturvårdsverket (1992). Redovisning av regeringsuppdraget att utreda och föreslå vilka biotoper som bör omfattas av biotopskyddet i naturvårdslagen. Stockholm: Naturvårdsverket. SNV dnr 211-4765-91.

Naturvårdsverket 2002. Biotopskydd för vattenanknutna biotoper. Redovisning av ett regeringsuppdrag. Rapport 5262. Stockholm: Naturvårdsverket. ISBN 91-620-5262-4.

SLU, Trädportalen.

SLU, 2015. Jordbrukslandskapet. Tillstånds- och förändringsanalyser baserade på data från NILS. SLU:s arbetsrapport 445 2015.

Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd. Mål och åtgärder 2012-2016. Naturvårdsverket 2012.

Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet, NV 2004